

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 14

София, сжбота, 26 ноемврий

1927 г.

15. заседание

Петък, 25 ноемврий 1927 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 20 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже има нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ народни представители: Еминъ Агушевъ, Никола Андреевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Никола Аретовъ, Христо Баралиевъ, Рангелъ Барбанакъ, Борисъ Божковъ, д-ръ Владимиръ Бурилковъ, Григоръ Василевъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Павелъ Георгиевъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Димитъръ Гичевъ, Димитъръ Гринчаровъ, Георги Губидѣльниковъ, Панайотъ Данчевъ, Момчо Дочевъ, д-ръ Никола Думановъ, Георги Енчевъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Станю Златевъ, Димитъръ Зографски, Димитъръ Икономовъ, Прокопи Йоловъ, Иванъ Казанджиевъ, Левъ Кацковъ, Величко Кознички, Гето Кръстевъ, Иванъ Куртевъ, Кънчо Кънчевъ, Теодоси Кънчевъ, Рашко Маджировъ, Александъръ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Калоянъ Маноловъ, Мило Милевъ, Генко Митовъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Иванъ х. Николовъ, Петъръ Панайотовъ, Александъръ Пиронковъ, Никола Пядаревъ, д-ръ Владимиръ Руменовъ, Мехмедъ Алиевъ Садиевъ, Георги Семерджиевъ, Пандо Сидовъ, Кирилъ Славовъ, Таско Стоилковъ, Стефанъ Тасевъ, Никола Търкалановъ, Ангелъ Узунъ, Иванъ Христовъ, Петъръ Цудумановъ, Григоръ Чешмеджиевъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ и Иванъ л. Янчевъ).

Съобщавамъ на г. г. народнитѣ представители, че бюрото на Събранието е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Христо Баевъ — 1 день;
На г. Вичо Петевъ — 3 дни;
На г. Николай Алексиевъ — 3 дни;
На г. Иванъ Куртевъ — 1 день;
На г. Василъ Драгановъ — 2 дни;
На г. Александъръ Малиновъ — 2 дни и
На г. Стойчо Георгиевъ — 3 дни.

Постъпило е питане отъ софийския народенъ представителъ г. Христо Калайджиевъ къмъ г. министра на външнитѣ работи относно терора въ Добруджа.

Това питане ще се изпрати на г. министра, за да отговори.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по проектоотговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Георги Чернооковъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Разбира се, азъ не се считамъ за призванъ да взема думата по проектоотговора на тронното слово съ целъ да изразя общата политика на днешното правителство. Това ще има да направятъ по-отговорни и по-компетентни хора. Азъ, обаче, чувствавамъ единъ дългъ къмъ българския Парламентъ, да се изясня предъ него отъ новата си партийна позиция. И нека вие, следъ като изслушате по-спокойно моето изложение, да съдите дали

отъ тая нова партийна позиция азъ съмъ измѣнилъ нѣщо съществено въ своето политическо действие въ българската общественостъ. И, понеже съмъ въ изпълнение на единъ дългъ къмъ българския Парламентъ, само затова азъ чувствавамъ моралното право да апелирамъ къмъ повечко внимание и главно — къмъ повечко спокойствие. Нека да призная, азъ нѣмамъ право да искамъ отъ моитѣ опоненти онова, което не съмъ имъ давалъ — защото не съмъ най-незакънеливиятъ между васъ. Но, когато изпълнявамъ дългъ къмъ васъ, азъ имамъ право поне на вашето снизхождение.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ първо и преди всичко да поспоримъ — разбира се, безъ апострофи — за постановката на нашитѣ политически състезания, защото, по моето скромно мнение, въ тая постановка има една логическа грѣшка. Бързамъ да добавя, че тая грѣшка не се прави само отъ днешната опозиция — тя се е правила и отъ вчерашната, тя се прави въобще отъ българскитѣ политики. А каква е тя?

Българскитѣ партии въ всички времена — съ малки изключения въ миналото — сж вземали становище въ политическитѣ борби главно и почти изключително по отношение на властта, а никога или много рѣдко — по отношение на проблемитѣ, които нашиятъ общественъ животъ изтъква и налага на общественото внимание за разрешение.

Въ Франция състезанията, комбинациитѣ на политическитѣ организации ставатъ въ името на реформата. Всички знаемъ, почти ни се е втрѣснало да споменаваме за голѣмия общественъ фактъ въ Франция — националниятъ блокъ на Поанкаре. Той дойде въ името на финансовото стабилизиране на Франция — така наречениятъ кабинетъ на французкия франктъ.

Въ Германия отъ 1911 г. германската социалдемокрация, било съ непосредствено участие въ управлението, било безъ такова, винаги по голѣмитѣ проблеми и главно за спасението на германската република върви рамо до рамо сплотена съ германската демокрация и съ германския центъръ срещу изключителния национализъмъ на Лудендорфа и срещу комунизма въ Германия. И не другъ, а покойниятъ Ленинъ бѣше заявилъ, че най-страшниятъ оплотъ срещу болшевизма, най-голѣмата бариера, за да не може тоя болшевизъмъ да залѣе индустриално развититѣ западни страни, той вижда въ мощния организационенъ апаратъ на старата германска социалистическа партия.

Както виждаме, въ голѣмитѣ културни страни политическитѣ състезания ставатъ не въ зависимостъ отъ това, дали дадена групировка е на властъ или е въ опозиция, а въ зависимостъ отъ отношението, което тая групировка взема спрямо проблемитѣ, които животътъ поставя.

У насъ, г. г. народни представители, наблюдаваме тъкмо обратното. У насъ властта не се търси за осъществяване на концепцията, ами се унищожаватъ концепции за доближаване до властта.

П. Анастасовъ (с. д): Точно така, както ти направи.

Г. Чернооковъ (д. сг): Да, както азъ направихъ! Вие накрая ще съдите! Но понеже ме предизвиквате, ще Ви кажа:

както вашата партия или както бившата моя партия направи, . . .

П. Анастасовъ (с. д): Продължавай сега!

Г. Чернооковъ (д. сг): . . . защото г. Пастуховъ никога не би могъл да преодолѣе своята погнуса отъ своя другаръ въ оранжевата листа въ Враца, но се нареди тамъ. Пастуховъ трѣбваше да се доближи до Парламента, а чрезъ Парламента — до властта. Толкозъ!

П. Анастасовъ (с. д): Това не е истина.

Г. Чернооковъ (д. сг): Обаче трѣбва да призная, г-да, че въ дебатитѣ, станали по поводъ сегашния проектоотговоръ на тронното слово, имаме единъ между насъ, който наруши тая практика. Това бѣше г. Димо Кьорчевъ. Той тукъ отъ трибуната се мотивира доста надълго и широко, че днесъ опозицията не може да бѣде единна, по много и дълбоки причини. Дали можемъ да сподѣлимъ неговата мотивировка, това е съвършено другъ въпросъ, но той внесе едно новаторство въ тая традиция, която, по моето мнение, е погрѣшна.

Бързамъ да изтъкна още единъ фактъ, предизвиканъ пакъ отъ неприятни за мене и въ миналото и въ настоящето представители на противни на менъ политически групировки. Това сѫ бившитѣ тѣсни социалисти, които на времето всички ние обвинявахме, че правѣли опозиция на опозицията и смѣтахме, че сѫ въ погрѣшенъ пътъ. Фактитѣ днесъ показватъ — това е и моето убеждение — че не е туй грѣшката на бившитѣ тѣсни социалисти. И ако тѣ, по моето разбиране, не бѣха послушали своето централно ръководство да се припишатъ, по единъ натрапнически начинъ за партията имъ, като секция на третия интернационалъ, може би, по пътя на тѣхната принципност, погрѣшна, обаче, отъ наше гледище и отъ гледището на всички извънъ тѣхъ, но въ всѣки случай принципностъ, изразявайки винаги една опредѣлена физиономия и една последователностъ, може би, казвамъ, биха спечелили по-здрави позиции въ българската общественостъ. Въ всѣки случай не е това причината за тѣхната катастрофа; по това, обаче, ние не можемъ тукъ съ никого да споримъ.

Прочее, г. г. народни представители, азъ мисля, че въ тия дебати ние трѣбва да се освободимъ отъ тая погрѣшна традиция, ние трѣбва да вземемъ отношение къмъ голѣмитѣ проблеми, по които всички ще бѣдемъ съгласни, че сѫ голѣми и належащи; тѣ трѣбва да бѣдатъ пробния камъкъ на това — кой да управлява тая страна и кой да бѣде въ опозиция.

Кои сѫ днесъ проблемитѣ? Три сѫ, споредъ мене, голѣмитѣ проблеми, въ името на които ние трѣбва да си дадемъ идейно сражение. Първата проблема е въпросътъ за омиротворението на нашата страна; втората е въпросътъ за нейното стопанско възстановяване; и третата е въпросътъ за нашата държавна сигурностъ, за нашитѣ външни отношения. По тѣзи три проблеми ние бихме желали, и българското обществено мнение иска това отъ насъ, да се разграничимъ, да се дислокираме, да се разпредѣлимъ. Защото, тъй както досега сме се разпредѣляли, ние не можемъ да допринесемъ нищо за нашето политическо възпитание, ние не можемъ да отидемъ нито една сериозна стѣпка напредъ въ нашия политически прогресъ. Защото, тъй както ние се разпредѣляме, и тъй както вие искате да ни разпредѣляте, ще дойдемъ до единъ абсурдъ: днесъ вие, цѣлата опозиция, ще викате: „Демократическиятъ сговоръ е тиранически, той трѣбва да си отиде“ — г. Мушановъ даже каза: „За менъ е безразлично кой ще ми бѣде съюзникъ противъ тиранията“ — и на утрото Демократическиятъ сговоръ, следъ като се оттегли отъ управлението, нѣма да бѣде нито кървавъ, нито банкерски, нито тиранически, а ще бѣде достоенъ за вашата братска ръка — за васъ, които ще артистате, които ще останете опозиция, да правите коалиция заедно съ падналия Демократически сговоръ, тъй както демократитѣ, тъй както националибералитѣ, въпрѣки традицитѣ, въпрѣки голѣмитѣ политически различия въ концепцията, въпрѣки противното политическо действие, което иматъ едни срещу други, се обединяватъ, за да се доближатъ до властта.

Прочее, за да не дохождаме до тѣзи абсурди, за да има една логика въ политическото развитие на нашата страна, ние трѣбва да се разграничимъ по въпроситѣ. Защото, г. г. народни представители, само у насъ се случватъ такива парадоксални нѣща: една и съща реформа се иска отъ двама, но понеже единиятъ не я е направилъ, а другиятъ, понеже не е станало по неговата метода, не я иска. Вие

знаете много добре, Райко Даскаловъ внесе въ Камарата законопроектъ за общественитѣ осигуровки и, понеже комуниститѣ, които претендираха, че представляватъ и представляваха фактически менталитета и числото на българската работническа класа, протестираха срещу тая реформа, която дойде да удовлетвори тѣхнитѣ искания, Райко Даскаловъ бѣше принуденъ тогава да оттегли законопроекта, и тѣ станаха смѣшни. Янко Сакъзовъ съ указъ създаде 8-часовия работенъ день въ мината „Перникъ“ и комуниститѣ викнаха да правятъ стачка, не го щатъ, макаръ че се борятъ за него, защото това било прахъ въ очитѣ на народа! Днесъ ние виждаме, че представителтъ на комуниститѣ ругае правителството, че не прилагало социалното законодателство, а най-малко право иматъ комуниститѣ и тѣхнитѣ представители и наследници да говорятъ за прилагане на работническото законодателство, защото въ миналото тѣ сѫ били принципи противници и борци срещу прокарването на всѣко работническо законодателство. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститѣ)

А. Стояновъ (раб): Не е вѣрно!

К. Томовъ (з): Защото мислѣха: „Колкото по-зле, толкова по-добре“.

Г. Чернооковъ (д. сг): Прочее, да минемъ на самитѣ проблеми.

Първиятъ проблемъ — омиротворението на страната. По него какво отношение заема Демократическиятъ сговоръ, който управлява, какво отношение заематъ другитѣ партии, които сѫ въ опозиция? Ние чуваме принципната опозиция, или, по-право, принципната позиция на опозицията да се изразява въ следното клише: „Вие, правителството, усмирявате. Ние желаемъ ерата не на усмиряването, а на омиротворяването. Това е голѣмата пропастъ, която ни дѣли“. Г. г. народни представители! Право да ви кажа, азъ тукъ вече ви моля да ме апострофирате. Азъ не мога да разбера какво значи „усмиряване“ и какво значи „омиротворяване“. „Омиротворяване“ ще рече идейно въздействие върху представителитѣ на бунта; „усмиряване“ значи употребяване на административната сила, . . .

А. Стояновъ (раб): На физическия тероръ.

Г. Чернооковъ (д. сг): . . . на държавната организация срещу тѣзи, които се бунтуватъ. Че има бунтъ, върху това ще имаме споръ само съ комуниститѣ, съ нелегалнитѣ; но че този бунтъ трѣбва да се потуши по една метода на действие . . .

А. Стояновъ (раб): (Възражава нѣщо).

Г. Чернооковъ (д. сг): Чакай бе, приятелю! Азъ говоря противъ комуниститѣ. Ти единственъ ме апострофирашъ, ти самъ се издавашъ. — Азъ, г-да, за Аврамъ Стояновъ дума не споменахъ досега. Азъ споменахъ за комуниститѣ, азъ говоря противъ тѣхъ, но той не може да стои на мѣстото си. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститѣ)

А. Стояновъ (раб): (Възражава нѣщо)

Г. Чернооковъ (д. сг): Ти приличашъ на оня, който открадналъ единъ пѣтелъ и го скрилъ въ пазвата си и, тъкмо като минавалъ край участъка, пѣтелътъ изкрещява и го хващатъ. Не натискай пѣтела да крещи — стой си спокойно!

Значи спорътъ между партиитѣ на легалността е върху методитѣ за борба срещу бунта. Но щомъ тия методи се различаватъ само по това, че правителството усмирява, а опозицията желае омиротворение, въ същностъ нѣма никакво различие. Това не е никакъвъ софизъмъ. Защо? Защото омиротворението е едно агитационно сръдство, защото то е едно пожелание, а усмиряването е едно задължение на властта, една необходимостъ. Ами въ Пловдивъ даже враждуващитѣ братя земледѣлци сѫ потърсили органитѣ на властта, за да ги усмирятъ, защото всичкитѣ опити на г. Марковъ да ги омиротвори не сѫ успѣли. И когато се каратъ и не разбиратъ отъ идейно въздействие, ще дойде администрацията. Какъ често пѣти сѣдбата иронизира идентѣ, когато не сѫ искрени! Г. Малиновъ е главниятъ носителъ на този духъ за омиротворение и като агитаторъ на идеята за омиротворение не само нему, а никому не може да се прѣчи; всички адмирираме хората, които агитиратъ за омиротворение, но какъ, казвамъ, сѣдбата капризно може

да ги осмѣ! Г. Малиновъ не се опита да омиротвори разбойниците, които го пресрещаха около Радомиръ, но, като му казаха и последната си банкнота да даде, даде я, и първата му работа бѣше да отиде въ Радомиръ и да поиска отъ пристава на Демократическия сговоръ да прати потера да ги гони, за да ги усмири въ участъка. Той потърси силата ...

К. Томовъ (з): Не на Сговора, а на държавата.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Защо обвинявате Сговора, щомъ силата усмирява?

К. Томовъ (з): Той идентифицира държавата съ Сговора. Ако приемате това, съгласенъ съмъ, ще си оттегля думитѣ назадъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Приставътъ е на държавата.

Б. Ецовъ (д): Вие къмъ кого бихте се обърнали въ такъвъ случай?

Г. Чернооковъ (д. сг): Разбира се, къмъ пристава. Но никога нѣма да обвинявамъ правителството, че чрезъ пристава, т. е. чрезъ административната организация, усмирява разбойниците. Никога нѣма да казвамъ, че разбойниците сѣ рожба на икономическитѣ условия, никога нѣма да искамъ, заради това че има разбойници, българската държава въ лицето на нейното правителство да капитулира предъ този бунтъ, единъ отъ чиито симптоми е разбойничеството. (Възражения отъ лѣвицата)

Г. г. народни представители! Азъ ви помолихъ за едно снизхождение — да не ме прекъсвате — но вие не ми го давате. Добре, вие нѣма много да спечелите, ако моето изяснение се превърне на полемика. Азъ за тази работа пей давамъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Въ всѣки случай нито азъ ще спечеля, нито вие ще спечелите. Сега имайте търпение, г. Радоловъ е следъ мене, той се е приготвилъ, специално облѣченъ съ джакетъ, да говори, той ще ме обори по всички пунктове. Имайте довѣрие въ него.

Х. Калайджиевъ (раб): Ако приставътъ, когато гони разбойниците, пристѣпва къмъ всевъзможни золуми надъ мирното население: убийства, изтезания, побои, тогава има ли разлика между омиротворение и усмирение?

Г. Чернооковъ (д. сг): Разбира се, че има разлика. Обаче между васъ и насъ тая е разликата, че вие смѣтате ятацитѣ за мирно население, а ние ги смѣтаме за съюзници на разбойниците. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Вие колкото стоите тукъ, все пакостъ си правите, защото, щомъ се заговори за разбойници, все вие възразявате; щомъ се заговори за комунизъмъ, все вие се обаждасте. (Оживление всрѣдъ болшинството. Възражения отъ лѣвицата)

П. Анастасовъ (с. д): Въ цѣла Ловешка околия все разбойници ли сѣ, джанъмъ?

Г. Чернооковъ (д. сг): Прочее, г. г. народни представители, въпросътъ за омиротворяването е въпросъ на единъ процесъ, на едно обществено въздействие. Никой нѣма да вдигне ръка противъ него. Всѣко правителство — азъ бихъ искалъ да ви направя тая концесия — ще предпочете да не усмирява, а да омиротворява, т. е. да нѣма нужда да употребява силата за потушаването на бунта. Който е въ опозиция, очевидно, ще апелира съ идеи. Радикалната партия отъ 30 години апелира, обаче не можа да спечели народнитѣ маси. Демократическата партия — също. И широкитѣ социалисти апелираха чрезъ идейно въздействие. И не само че широкитѣ социалисти не можаха да спечелятъ работническитѣ маси, ами работническитѣ маси, които бѣха подъ влиянието на широкия социализъмъ, които избираха при мажоритарната система г. Янко Сакъзова въ столицата на България, днесъ сѣ при комунистѣ. Ако вие не сте успѣли съ идейно въздействие да ги спечелите, ние не ви прѣчимъ да продължавате чрезъ идейно въздействие да ги спечелите, обаче вие въ никой случай не можете да желаете отъ правителството да капитулира, да не употребѣи сила, когато идейното въздействие не помогне.

Но, г. г. народни представители, цѣлиятъ въпросъ, обществениятъ въпросъ, политическиятъ въпросъ е този: да се капитулира ли отъ правителството и отъ партиитѣ на реда предъ единния фронтъ на дружбаши и комунисти, или да се борятъ съ този единенъ фронтъ?

А. Малиновъ (з. в): То е смѣшна работа.

Г. Чернооковъ (д. сг): Доколко тая работа е смѣшна, сега ще видимъ, като влѣзна по смѣството на работата. Щомъ всички сме на мнение, че трѣбва да победимъ единния фронтъ на дружбаши и комунисти съ всички обществени срѣдства и сили — законни, разбира се — правителството съ своя дългъ да усмирява, опозицията съ своето желание идейно да въздействува, да видимъ сега конкретнитѣ мѣрки, които е употребѣило правителството и които сѣ намѣрили нѣлната подкрепа на легалната опозиция, какви резултати сѣ дали.

С. Пѣйчевъ (з. в): Ами нелегална опозиция има ли?

Г. Чернооковъ (д. сг): Три категории сѣ мѣрките: имаме законодателни мѣрки, имаме съдебно-административни мѣрки и най-после — политически актове. Кои сѣ законодателнитѣ актове? Това е на първо мѣсто законътъ за защита на държавата. Кой гласува този законъ, г. г. народни представители? Демократическиятъ сговоръ самъ ли? Не. Всички гласуваха за този законъ, освенъ комунистѣ и дружбашитѣ. Широкитѣ социалисти, които днесъ сѣ въ съюзъ съ земледѣлцитѣ, също гласуваха този законъ, и тѣ си имаха своя специаленъ ораторъ, г. Крумъ Славовъ, който тукъ отъ трибуната мотивира необходимостта отъ него.

П. Анастасовъ (с. д): А на трето четене гласуваха ли го?

Г. Чернооковъ (д. сг): Гласуваха го и на трето четене, всички го гласуваха, и не само го гласуваха, но и въ парламентарната група — попитайте Вашитѣ приятели — всички бѣха за него, и не само бѣха за него, но твоятъ шефъ, Кръстю Пастуховъ, намираще закона за защита на държавата слабъ и обвиняваше покойния Янко Стоенчевъ, че не билъ знаелъ да провежда съдебна политика, както се следва. Защо се отричате? Ако речете да се отречете, азъ ще ви цитирамъ и отъ в. „Епоха“, и отъ в. „Народъ“ вашитѣ възгледи. Никой не бѣше противъ закона за защита на държавата, всички гласувахме за него, защото той бѣше една необходимостъ, и всички искахме отъ управлението да го прилага.

Днесъ вие искате неговото отмѣняване. Какъ се мотивирате? Мотивирате ли се, че той не е необходимо срѣдство, за да се Соримъ срещу единния фронтъ, който ние оценяваме като изразъ на единъ бунтъ въ България, задъ който стои, както ви каза г. Кьорчевъ, както и азъ ще ви прочета мнението на Хилфердингъ, болшевишкиятъ империализъмъ, а вие сте тукъ само като срѣдство, за да бѣде той прокаранъ? Защото този империализъмъ е една необходимостъ за руското стопанство, който ще съществува и при Ленина, и при Троцки, и при Сталина, и при всички. Затова ни учи самиятъ Кръстю Раковски, който въ книгата си, която той написа на български езикъ, „Русия на изтокъ“ — първата по-научна книга по външна политика въ България — говори също за необходимия стремежъ на Русия за къмъ Бѣлото море. А Хилфердингъ днесъ ви казва, че Русия използва всички вътрешни бунтове и сътресения, всички национални сплетни, за да може да прокара своята еална външна политика, която е преплетена, продължава Хилфердингъ, и съ една революционна романтика. Така че, ако задъ този единенъ фронтъ стои такава страшна сила, която по необходимостъ търси пътъ да върви и върви къмъ Бѣлото море, очевидно е, че не може така леко да се гледа на този единенъ фронтъ, очевидно е, че трѣбва да се взематъ изключителни мѣрки срещу него, очевидно е, че именно победената, слабата, малката, обезоружената България трѣбваше да си послужи съ изключителни срѣдства преди за това да се досети великата Англия, която също почва вече да усмирява, а не да омиротворява, преди Франция на Поанкаре, подпомогнатъ отъ радикалитѣ, отъ *carter des gauches*, която също така почва да екстернирва комунистѣ чужденци. — Всички ще почнатъ да правятъ това, защото всички се намиратъ въ единъ изисбѣженъ стопански и политически конфликтъ съ съветска Русия.

Прочее, не можемъ да бждемъ толкова лекомислени, та за едно видимо и илюзорно спокойствие да кажемъ: махнете закона за защита на държавата! Азъ искамъ да ви кажа една изповѣдь. Всички легални партии — и тѣзи, които днесъ сѣ въ политическата комбинация съ комунизма и съ дружбащината — сѣ съ съзнанието, че този законъ трѣбва да съществува. Всички насаме ни казватъ: „Слушайте, ние си критикуваме, обаче, вие дръжте здраво, защото ние, като сме опозиция, наследяваме за омокотаване на режима, но въ никой случай не искаме да хвърлимъ държавата въ една неизвестностъ“.

П. Анастасовъ (с. д): Разбира се, че не искаме да я хвърлим въ неизвестност, но не е истина, че съществува единен фронтъ между насъ и нѣкакви си комунисти.

Чернооковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Много ми помага г. Петъръ Анастасовъ отъ Бѣла Слатина!

П. Анастасовъ (с. д): Знамъ, че ти си старъ вжениграчъ.

Чернооковъ (д. сг): Той значи самъ признава, че законътъ за защита на държавата е едно сръдство за само-защита на българската държава, но диагнозата споредъ него е друга. Е, съгласи се, Петре, по диагнозата да сме на различно мнение (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ), още повече, когато ние сме правителство. И ти когато станешъ правителство — дай Богъ единъ день да станешъ! — и ти ще бъдешъ още по-остороженъ въ диагнозата. Защото, г. г. народни представители, ние бѣхме свидетели, какъ тукъ отъ тая трибуна, три седмици преди да стане атентатътъ въ „св. Недѣля“, единъ най-просвѣтенъ държавникъ, къмъ когото ние винаги имаме едно уважение и една адмирация за неговитѣ лични качества, пъкъ и за неговата щастлива политика въ миналото, ни казваше: „Вече е приключенъ периодътъ на гражданската война; дайте вече да си подадемъ ръка и да тръгнемъ по старитѣ лѣстици, да пазимъ конституционната догма повече отъ зеницата на очитѣ си; нека да премахнемъ тѣзи закони, които излагатъ престижа на България въ чужбина“ — а не се минаха три седмици и цѣлнятъ сводъ на „св. Недѣля“ падна върху главитѣ на всички, за да просвѣтли и отвори очитѣ на всички, че периодътъ на гражданската война нѣма да се приключи съ една хубава речъ, че тя нѣма да престане, докато не излезне този голѣмъ европейски конфликтъ, за който ви говоря и който вие виждате и чувствувате.

Втората законодателна мѣрка, съ която си послужи правителството за омиротворяване на страната следъ този атентатъ, бѣше военното положение. Сами ние присъствувахме тукъ и видѣхме какъ всички се присѣдиниха къмъ предложението на правителството на Демократическия съговоръ и вотираха военното положение.

П. Анастасовъ (с. д): Значи, „и ние“.

Чернооковъ (д. сг): Бившитѣ ние, или сега вие. — Тогава г. Янко Сакъзовъ прочете една хрисима декларация тукъ, за да бѣде и той видимо противъ военното положение. Пакъ ти благодаря, Петре, че ми помогна да разкрия една работа. Обаче, когато се събра парламентарната група, всички бѣхме поставени предъ една страшна дилема: Интернационалътъ искаше отъ насъ да бѣдемъ по принципъ противъ военното положение, за да не бѣдемъ поощрени предъ социалистическата съвѣсть, но нашето българско чувство, като отговорни хора предъ тая страна, искаше да гласуваме военното положение. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) Затова решихме г. Янко Сакъзовъ безъ мѣтнѣе да прочете тукъ една скромна декларация съ пожеланието дано частъ по-скоро преминатъ условията, които създаватъ военното положение, та и то да бѣде премахнато.

Но ние тукъ бѣхме свидетели на друга една манифестация. Ние тукъ бѣхме свидетели на едно ръкопожатие между почетния Александъръ Малиновъ и между Александъръ Цанковъ, ние ги видѣхме тукъ да се здрависватъ и сътова да покажатъ, че въ този тежъкъ моментъ и двамата сѣ готови, по пътя на усмиреніето, да спасяватъ българската държава, българската нация. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Третата законодателна мѣрка за омиротворението на тая страна бѣха амнистиятѣ — не една, не две, не три. Една даже азъ, като бившъ социалистъ, я мотивирахъ отъ тукъ, и я искахъ — забележете — за земледѣлцитѣ, провинили се въ събитията около 9 юний и настоявахъ, че тѣ сѣ нѣмалѣ съзнанието, че се борятъ срещу една законно установена власт, макаръ обективно и юридически погледнато да бѣше законна и конституционно установена. Това говорихъ тогава като социалистъ, това говоря и сега. Азъ бѣхъ въ полемика не съ министъра на вътрешнитѣ работи, а съ г. Молловъ, съ когото спорѣхъ като криминалистъ. Така че амнистия се даде, повтори се, потрети се. Ето, сега азъ имамъ сведения, черпени отъ прокурора на Пловдивския апелативенъ сѣдъ, г. Тафровъ, който ми съобщава, че днесъ въ Пловдивския затворъ нѣма нито единъ

политически затворникъ безъ да е рецидивистъ, безъ да е получилъ една-две амнистии и лежи сега затова, защото пакъ е извършилъ сѣщото деяние. Е, г. г. народни представители, значи и по пътя на великодушіето, по пътя на подаване ръка, по пътя на всеопрощаването, пакъ не се постигна резултатъ.

Ще спомена и за сѣдебно-административнитѣ мѣрки — какъ се прилагатъ законитѣ. Вие знаете, че когато признацитѣ на бунта сѣ по-рѣзки, тогава приложението на изключителнитѣ закони е по-круто, когато признацитѣ намалятъ или не се проявяватъ, безъ, обаче, сѣщтината да се е измѣнила значително, тогава и приложението на тѣзи изключителни закони не е така круто. Ами въ началото вие знаете, че за най-слабото проявление на конспирацията, при военното положение, се прилагаше много рѣзко законътъ за защита на държавата и между виновнитѣ, естествено, отиваха и невинни. Че въ кое правосѣдие на свѣта, къде и кога не е имало сѣдебни грѣшки? Ами че единъ американски сѣдъ осѣди на смъртъ двама души и цѣлнятъ европейски свѣтъ, като почнете отъ Мусолини и свършите съ най-крайния комунистъ, се обявиха противъ това правосѣдие. Америка, обаче, намѣри, че правосѣдието, особено углавното, е непосредствено и устно. И почетениятъ Макдоналдъ, колкото и да е достоенъ държавникъ, бившъ министъръ-председателъ на Велико-Британия, водачъ на най-голѣмата работническа организация, когато отъ Лондонъ телеграфира въ Америка, че протестира срещу тая присѣда, той прояви очевидно едно лекомислие защото, за да се произнесешъ за една присѣда правилна ли е или неправилна, ти трѣбва непосредствено съ очитѣ си и съ ушитѣ си да си възприелъ даннитѣ, които сѣ депозирани въ сѣдебното заседание. Това е основното начало на углавното правораздаване. Значи и американски сѣдъ въ мирно време, безъ гражданска война, при спокойно положение и при пълни каси съ злато, е извършилъ, по оценката на нѣкои, една сѣдебна грѣшка. Така че между виновнитѣ могатъ да отидатъ и невинни.

Но, най-после, ние стигнахме до едно толкова меко при-ложение на закона за защита на държавата, че можемъ да кажемъ даже, че той почти щѣше да бѣде отмѣненъ en désuétude, т. е. по непрілагане, по неупотрѣбление. И това е единъ начинъ, предвиденъ въ правната наука, за отмѣняване на законитѣ. Както, впрочемъ, единъ другъ вашъ законъ не се прилага, и вие го забравихте, но за него ще говоря по-после, когато говоря за стопанското възстановяване. Ако забравя, нека Петъръ ми напомни.

Та, казвамъ, ние дойдохме до едно състояние, когато Софийскиятъ окръженъ сѣдъ оправдава редакторитѣ на в. „Новини“. Е, може пресата на Демократическия съговоръ да не е доволна, може да спори, може да възразява, може да прави намеци на министра на правосѣдието, но последниятъ е длъженъ да остави това правосѣдие независимо. То е зависимо само отъ общественото настроение, отъ това, което се нарича общественое съзнание, обществена съвѣсть. Както виждате, правосѣдието оправдава редакторитѣ на в. „Новини“. Но въ отговоръ на това какво получаваме отъ другата страна? Получаваме пѣнето на интернационала въ сѣдебната зала. Ти го оправдавашъ, а той протестира въ сѣдебната зала, влиза съ червени ленти и прави провокации.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ти го кръщавашъ, пъкъ то . . .

Г. Чернооковъ (д. сг): Друга сѣдебно-административна мѣрка, която е сръдство за омиротворението на страната, точно по терка на опозицията, е утвърждаването отъ министра на вътрешнитѣ работи уставитѣ на всички независими синдикални организации. Вие казвате, че сте легални, той ви вѣрва и ви утвърждава уставитѣ, съ печатъ, съ всичко.

А. Стояновъ (раб): Не е вѣрно, че сѣ утвърдени уставитѣ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Гражданската демокрация, буржоазната демокрация иска, има нужда, щото работническото да се проявява легално, защото работническото синдикално движение е една необходимостъ за правилното стопанско развитие на една държава. Въ Германия индустриалниятъ съюзъ апелира къмъ правителството на цен-трума да привлѣче социалната демокрация въ управлението на Германия, защото, така или иначе, работническата класа въ Германия била подъ идейното влияние на социализма, на умѣрения социализмъ, който е оплотъ срещу кому-

низма. И българската буржоазна демокрация, българската буржоазия, като стопанска категория, има нужда от едно легално проявление на българската работническа класа, да я направи, въ името на стопанската солидарност, един мощен фактор за възстановяването на страната, за изграждане на разореното българско стопанство. Е добре, затова ви утвърждават и уставитъ.

А. Стояновъ (раб): Не сѣ утвърдени и досега.

Г. Чернооковъ (д. сг): Затова ви вѣрватъ, че сте легални, затова искатъ да ви опитатъ доколко сте легални, а не защото се е уплашилъ нѣкой отъ васъ. А вече въ това време какъ отговаряте? Вие свиквате вашия конгресъ не да обсъждате мъжителнитъ условия, при които трѣбва да издигнете уровня на българския националенъ трудъ, а да манифестирате празненство за 10-годишнината на Руската съветска революция! (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

А. Стояновъ (раб): Това не е вѣрно. Вие трѣбва да разгледате дневния редъ на конгреса и да прочетете рефератитъ, които сѣ четени въ него, както и резолюцитъ, които сѣ взети. Това бѣше манифестация, която доказа, че работническата класа е още жива, а вие искате да използвате този фактъ, за да засилите реакцията. Вие трѣбва да видите какъвъ е дневниятъ редъ на този конгресъ, за да не спекулирате съ него.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Не прекъсвайте, г. Стояновъ.

А. Стояновъ (раб): Какъ да не прекъсвамъ, когато той говори неистини и лъжи.

П. Палиевъ (д. сг): Това е голѣмъ куражъ.

П. Стояновъ (д. сг): Това е голѣмъ куражъ, голѣмо нахалство.

А. Стояновъ (раб): Защо не видите дневния редъ, а не това, което влагате въ устата на хората?

П. Стояновъ (д. сг): Виджъ въ твоята речъ въ театъръ „Пачевъ“ какво си казалъ.

А. Стояновъ (раб): Какво съмъ казалъ? Дайте речта, прочетете я. Диверсии правите!

Г. Чернооковъ (д. сг): Най-после, г. г. народни представители, да видимъ последния, така нареченъ политически актъ, чрезъ който Демократическиятъ сговоръ и партиитѣ на реда искаха да установятъ условия за омиротворение. Това е така нареченото парламентаризиране на управлението, учредено на 9 юний. Единъ лозунгъ се хвърли отъ опозиционна срѣда — че деветоюнското правителство, като революционно, не било парламентаризирано. И трѣбва да се признае, че този опозиционенъ лозунгъ намѣри отзвукъ и въ известни срѣди на Демократическия сговоръ, намѣри отзвукъ и въ българското обществено мнение.

По моето мнение, правителството, учредено на 9 юний, бѣше напълно конституционно и то се парламентаризира съ факта, че направи избори и получи болшинство тукъ, въ Народното събрание.

П. Анастасовъ (с. д): А защо правителството не сложи тукъ оставката си?

Г. Чернооковъ (с. д): Гледай сега Петъръ къде ме кара! (Смѣхъ върѣдъ сговориститѣ) А бе, Петре, заедно бѣхме тогава!

П. Анастасовъ (с. д): Само че тогава бѣше на другъ акълъ. Ти все натамъ теглѣше, дето си днесъ!

Г. Чернооковъ (д. сг): Азъ и тогава като социалдемократъ пакъ отъ тая трибуна се изказахъ, че деветоюнскиятъ актъ е раг excellence конституционенъ актъ. И моитѣ дословни изрази бѣха тѣзи: не е възможна симуляция срещу симуляция, не е възможна конспирация срещу конспирация. Управлението на дружбашитѣ бѣше антиконституционно, защото, за да се държи на властъ, то употребяваше една партийна армия, въоръжаваше я, която не се предвижда не, но която се запрещава отъ българската конституция.

П. Миновъ (з. в): Блъфирашъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): И за да не мислите, че блъфирамъ, за да ви удовлетвори, азъ ще цитирамъ не себе си, а ще цитирамъ най-добрия теоретикъ на Оловния блокъ, г. Григорий Чешмеджиевъ (Смѣхъ). Григорий Чешмеджиевъ пише съ подписа си на 22 ноември 1922 г., въ дружбашко време: (Чете) „Борба на думи, борба съ бюлетини, борба съ печатъ е борба изгодна и удобна, но за нормални времена, за други условия, за други лица и организации, но не и съ правителство, каквото е днешното“ — въ 1922 г. — „което на своето знаме е привързало цепеницата и въ своята борба не се церемони да упражни насилие, тероръ, дори политически убийства, когато тѣ се окажатъ необходими за властѣта“.

И продължава Григорий Чешмеджиевъ въ в. „Епоха“, отъ 20 априлъ 1923 г., само два месеца преди 9 юний: (Чете) „Докато тая цепеница не се отнеме отъ ръцетѣ на насилниците — дружбашитѣ — и не се стовари върху главитѣ имъ, нѣма да настѣпи режимътъ на народното доверие“ (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) На 9 юний не стана нищо повече отъ онова, което препоръчваше г. Григорий Чешмеджиевъ: взема се цепеницата отъ дружбашитѣ и се стовари върху тѣхъ.

П. Миновъ (з. в): Г. Григоръ Чешмеджиевъ и днесъ се бори противъ насилниците, а вие преминахте въ тѣхнитѣ редове.

Г. Чернооковъ (д. сг): Прочее, за мене, както и за г. Григоръ Чешмеджиевъ, актътъ на 9 юний бѣше актъ конституционенъ. Нѣмаше другъ начинъ да се боришъ срещу едно правителство, което не позволяваше на всички конституционни фактори въ нашата страна да упражнятъ своитѣ прерогативи. Бързамъ да ви кажа, г. г. народни представители, че сѣщата тази мисль азъ я изказахъ и въ конгреса на запаснитѣ офицери — първия имъ конгресъ, който се свика следъ 9 юний. И тамъ пледирахъ, че следъ като на 9 юний се възстановиха прерогативитѣ на короната, ние, запасното офицерство и запасното подофицерство, акушеритѣ на този актъ, трѣбва да внимаваме да не ограничимъ съ нищо прерогативитѣ на Парламента. Виджате, следователно, че актътъ на 9 юний е актъ за възстановяване конституцията. И изборитѣ, които се извършиха отъ учреденото на 9 юний правителство, парламентаризираха това последното. И най-малко поне тия, които участваха въ правителството, което произведе онѣзи избори, нѣматъ никакво морално право да заявяватъ, че то е непарламентарно. Да не говоря за доклада, подписанъ отъ г. г. Пастуховъ, Сакъзовъ, Бозвелиевъ, цѣлия централенъ комитетъ, който докладъ партията на социалдемократитѣ направи въ чужбина, за да докаже, че истинската демокрация е настѣпила именно следъ 9 юний, че въ сѣщностъ трудовата властъ на Стамболийски е една фашистска, една оранжева властъ. Това г. Радоловъ го знае.

А. Радоловъ (з. в): Бъдете спокойни, азъ ще говоря.

Г. Чернооковъ (д. сг): Той въ едно заседание на интерпарламентарната група възрази на г. Сакъзова да не се втилява, а да си признае фактитѣ, да каже, че е сблъквалъ, но се оттегля сега, понеже му е необходимо да бжде въ Оловния блокъ.

Но, казахъ, независимо отъ това схващане, въ обществото се бѣше създадо настроение, че правителството трѣбва повече да се парламентаризира, че, за да се успокояла страната, трѣбвало непременно правителството отъ 9 юний да си сложи оставката предъ Парламента и последниятъ да посочи новото правителство, съставено отъ лица пакъ изхождащи отъ Демократическия сговоръ. Това бѣше възгледа на всички опозиционни представители. На 4 януарий и този политически актъ стана съ съдействието на опозицията. Нейни представители отъ трибуната заявиха, че това е единъ етапъ къмъ истинското демократизиране на страната и парламентаризиране на правителството. Това каза и г. Пастуховъ.

П. Анастасовъ (с. д): Презъ коя година?

Г. Чернооковъ (д. сг): Това бѣше на 4 януарий 1926 г.

П. Анастасовъ (с. д): Ами отъ 1923 г. до 1926 г.?

Г. Чернооковъ (д. сг): Но въ отговоръ на тая концесия на опозиционното настроение какво се получи? Получи ли

се елементът за омиротворение? Отъ трибуната признаха, че управлението е по-добро, а въ същностъ започна една ера на стръвна борба срещу правителството. Отъ всѣка клечка кибритъ правятъ стрела срещу днешното правителство, докато стигнаха до познатитѣ намъ предизборни коалиции съ дружбашитѣ, докато отъ политически резервъ на Демократическия сговоръ се отзоваха на отсрещната страна на оконитѣ, за да подпомогнатъ, може би несъзнателно, дружбашко-комунистическия фронтъ срещу Демократическия сговоръ, който водѣше и води борба.

Прочее, заключавамъ. При прокарването на всички актове на омиротворение, всички актове на усмирение — първо, амниститѣ, второ, законътъ за защита на държавата — при прокарването на тѣзи две групи омиротворителни и усмирительни актове, ние не видѣхме отъ страна на легалната опозиция, включително и социалдемократитѣ, никаква опозиция; напротивъ, ние видѣхме пълно съдействие при прокарването на тѣзи мѣроприятия. Но защо не иде омиротворението? За да не се повтарямъ — азъ вече казахъ — не иде, защото задъ тоя конфликтъ въ нашата страна стои другъ единъ по-голямъ, политически и стопански конфликтъ, начело съ болшевишка Русия, отъ една страна, и, отъ друга страна, западноевропейската гражданска демокрация, подпомагана и отъ умѣренитѣ социалистически организации.

Х. Калайджиевъ (раб): Вие сте широкъ социалистъ, кажете: допускате ли, че масови движения могатъ да бѣдѣтъ резултатъ на чужди влияния, а не на мѣстни условия?

Г. Чернооковъ (д. сг): Азъ, като широкъ социалистъ, нѣма никога да призная, че едно организирано обществено движение, съ една опредѣлена идеология, съ единъ здравъ, добре стѣкменъ апаратъ може да изкара този приятелъ (Сочи Х. Калайджиевъ) да го представлява тукъ. Никой пътъ! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Той може да бѣде най-много разсѣленъ въ тѣхния клубъ, но депутатъ ще бѣде Василъ Коларовъ. Вие сте едно масово психологическо състояние, но азъ не ви признавамъ за обществено движение. Българското племе не е толкова нещастно, за да изкара такива водачи; българското племе има своя интелигенция.

А. Стояновъ (раб): А ти, който мина отъ едната крайностъ въ другата?

Г. Чернооковъ (д. сг): Но, г. г. народни представители, толкова по първия проблемъ — проблемътъ за омиротворението.

Надѣвамъ се, че по втория проблемъ ще бѣдемъ спокойни. Той е проблемътъ за стопанското възстановяване. Той наистина е въ свръзка съ първия. Отъ крайната лѣвица винаги казватъ: „Г-да, така не се омиротворява — чрезъ администрации, чрезъ изключителни закони, чрезъ психологически въздействия. Дайте материално благоденствие, дайте стопански реформи, които ще облекчатъ, които ще преодолѣятъ кризата, парична, финансова, ще възстановятъ производството, ще премахнатъ безработицата, и тогава — тогава ще настѣпи омиротворението“.

Да видимъ сега въ продължение на четири години и половина какви мѣроприятия извърши Сговорътъ. Азъ само ще ги изброя, защото г. Петъръ Тодоровъ блестяще вчера изложи стопанскитѣ проблеми на днешното време. Обаче въ този редъ, въ това построение азъ искамъ да спомена само нѣколко отъ мѣроприятията, които извърши Демократическиятъ сговоръ, за да видимъ и тукъ къде видѣхме сериозната опозиция на опозицията.

На първо мѣсто, срещу земледѣлската политика на Демократическия сговоръ въ земледѣлска България, изложена отъ тая трибуна отъ уважаемия професоръ г. Мишайковъ, който свърши съ апелъ къмъ българския Парламентъ, да направи реформитѣ на Министерството на земледѣлието, на Демократическия сговоръ, една държавна политика, която чрезъ приемственостъ да се продължи отъ всички политически партии, който апелъ цѣлиятъ Парламентъ, безъ остатъкъ, акламира, до день днешенъ отъ тая трибуна ние не сме чули едно сериозно, отъ общественъ характеръ, възражение.

Вториятъ въпросъ, въпросътъ за стабилизирането на българския левъ, сѣщо намира всеобщо одобрение, защото тъкмо по схващането на най-еминентнитѣ социалисти-икономисти стабилизацията на лева първо и преди всичко помага на наемния работникъ, не позволява на спекуланта съ валута да спекулира съ труда, който работникътъ влага въ производството. Никѣде не срещнахме възражения. А

това е една реформа, която не така лесно се провежда, която въ всѣки случай не е насочена срещу слабитѣ.

С. Стефановъ (д): Какво коштува тя на България?

Г. Чернооковъ (д. сг): Виждате, какъ по тази реформа се обаждатъ най-слабиятъ икономически, г. Стефанъ Стефановъ, „пролетарий“ отъ Сливенъ!

С. Стефановъ (д): Левътъ виси на пирунъ. Дайте ми възможностъ да ви кажа, че тамъ сте въ пъленъ фалиментъ. Дайте ми думата. Вие разорихте България, докарахте я до фалиментъ. (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣскаха).

Г. Чернооковъ (д. сг): И тия (Сочи земледѣлцитѣ) ржкоплѣскаха! — Г. Стефановъ разправя за стабилизацията на лева . . . (Възражения отъ лѣвицата). Чакайте, нали искате да ви кажа?

С. Стефановъ (д): Азъ казвамъ това и го поддържамъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Вие експлоатирате съ Вашия авторитетъ на познавачъ, когато така дръзко заявявате, че левътъ виси на въздуха, когато така лекомислено казвате, че България ще фалира заради това, че левътъ е стабилизиранъ! Г. г. народни представители! Вѣрно е, че българскиятъ левъ — внимавайте — нѣма да се стабилизира само съ една банкова реформа — Българската народна банка да монополизира търговията съ чужди платежни сръдства. Вѣрно е, че за да създадете база на този левъ, трѣбва да осъществите редъ стопански реформи, но азъ ги имамъ отбелязани тукъ наредъ, по точки, г. Стефановъ, и имайте търпение да ги чуете.

С. Стефановъ (д): Азъ ще Ви отговоря.

Г. Чернооковъ (д. сг): Първо и преди всичко трѣбваше да се уравнилеси търговскиятъ балансъ. За уравнилесиането на търговския балансъ трѣбваше да поощримъ нашия износъ. За да поощримъ нашия износъ, трѣбваше държавното съкровище да жертвува близо 400 милиона лева износни митна, наложени още въ дружбашко време.

С. Стефановъ (д): Въ кой моментъ?

Г. Чернооковъ (д. сг): Разни такси и берии, окръжни и общински, наложени отъ земледѣлцитѣ върху нашия най-цененъ за експортъ артикулъ, тютюна, който тежеше главно върху земледѣлския производителъ, се премахнаха. Измѣнението на редъ вносни мита за покровителството на индустрията, които мита станаха причина за намаление на нашия вносъ и, следователно, се отразиха върху балансирането на международната ни размѣна, и за което измѣнение, станало по законодателенъ пътъ, всички отъ опозицията гласуваха и въ комисията всички съдействуваха — всичко това, разбира се, е едно сръдство за стабилизацията на лева. Вие ме предизвикахте да измѣня плана си. Ами заемътъ за бѣжанцитѣ, който мѣчно се администрира — бързамъ да го призная — защото въ България има бюрократизъмъ, защото той не се унищожава съ единъ политически актъ, съ премахването на единъ режимъ и съ замѣняването му съ другъ? Бѣжанскиятъ заемъ турга на разположение на българското съкровище едни грамадни количества отъ чужда валута . . .

П. Анастасовъ (с. д): Които още не ги внасятъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Не е важно за равновесието на лева внасятъ ли ги или не ги внасятъ. Тогава, когато тѣ дойдатъ и влѣзатъ въ българското производство, тогава ще усѣтишъ и ти, гдето се вика, селямета, но за стабилизацията на лева достатъчно е, че тѣ сѣ оставени на разположение на българското държавно съкровище.

С. Стефановъ (д): Затуй значи се направи бѣжанскиятъ заемъ — за здравяването на лева, а не за хуманитарни цели!

Г. Чернооковъ (д. сг): Това сѣ редъ реформи, това е постоянно бдение. Нищо не бива да се изпуска, за да може левътъ да се държи.

Но, г. г. народни представители, Демократическиятъ сговоръ се опита не само да стабилизира лева, ами да подпомогне разореното българско стопанство отъ войнитѣ и

стъ следвоенния режимъ, съ гласуванитѣ концесии, срещу които концесии ние видѣхме една стрѣвна оппозиция отъ тая страна (Сочи лѣвицата)

Г. г. народни представители! Днесъ преживѣваме следния парадоксъ: концеситѣ не можаха да се реализиратъ — тия концесии, за които нашата оппозиция тукъ говорѣше, — били така лошо сключени, като юридически сдѣлки, че излагатъ интереситѣ на държавното ни съкровище и че създаватъ привилегии за чуждия капиталъ, за да трупа той на гърба на нашия производител несмѣтни богатства. Е добре, първо и преди всичко азъ трѣбва да ви кажа, че тия концесии, тъй както се гласуваха, тъй както взеха своята окончателна форма, вследствие съгласието на г. министъръ-председателя да минатъ на три четения, сж не дѣло на правителството, а дѣло на Парламента. И трѣбва да признаемъ, че оппозиционитѣ представители иматъ заслуга въ комисиитѣ за подобрене условията на тия концесии, но сжщо трѣбва да признаемъ, че сжщитѣ народни представители, които подпомогнаха, за да се подобрятъ условията на договоритѣ, отъ друга страна, атакуваха страшно правителството, че нарушило конституционната догма, че Парламентътъ влѣзълъ въ функциитѣ на изпълнителната власт. Изпълнителната властъ желае, щото Парламентътъ да влѣзе въ нейнитѣ функции, а Парламентътъ вика: „Не желая“ — сайбията дава, телятинътъ не дава! Г. г. народни представители! Азъ разбирамъ единъ конфликтъ между изпълнителната властъ и Парламента, когато Парламентътъ иска да завоюва повече права, а изпълнителната властъ държи на своитѣ права. Но когато изпълнителната властъ казва: „Елате въ комисиитѣ, обсъждайте заедно съ мене, поправяйте, коригирайте, за да дадемъ нѣщо по-добро на нашата страна“, защо Парламентътъ да бѣга отъ услугата и непосредствения контролъ, който изпълнителната властъ иска отъ него? Очевидно, тия концесии имаха за целъ не да разорятъ нашия народъ стопански, а да го подпомогнатъ. Но понеже тѣ още не сж реализирани — горската концесия е дала 32 милиона лева и е на пѣтъ може би да намѣри още пари — понеже сж нуждни пари, капитали, каквито въ България нѣма налице, колкото тя и да мобилизира своитѣ срдѣства или още не е въ състояние да организира и мобилизира своитѣ срдѣства, очевидно е, че това не е добро за българското стопанство. Това ви го казвамъ само като характеристика на нашитѣ отношения спрямо проблемитѣ, които се разискватъ въ Парламента и въ българското общество. Ние не взимаме правилно отношение къмъ проблемитѣ, които ни се поставятъ за разрешение, а се дѣлимъ: изхожда ли нѣщо отъ правителството вие, оппозицията, ще бѣдете противъ него, изхожда ли, обаче, то отъ оппозицията — вие сте непременно съгласни.

Г. г. народни представители! Предстои ни още да разрешимъ въпроса и за ипотечарния кредитъ. По принципъ срещу него не вѣрвамъ да има възражения. Тия, които искатъ евтинъ кредитъ, ще позволятъ на Българската народна банка да освободи онѣзи свои срдѣства, които тя е вложила въ ипотеки, въ дългосрочни заеми, за да може да направи по-голъмо паричното обращение всрѣдъ търговцитѣ, занаятчийтѣ и земледѣлцитѣ.

Държаниитѣ възстановителенъ заемъ. Наистина, мнозина отъ представителитѣ на оппозицията казаха, че нѣмаме заемъ конкретенъ, нѣма да споримъ по неговитѣ неизвестни още условия, като ги узнаемъ, тогава ще споримъ. За всѣки случай въпросътъ за държавния заемъ е повдигнатъ въ самото царско слово. Едно обещание на Демократическия сговоръ въ последнитѣ избори бѣше, че той ще осмъществи тази финансова операция, т. е. ще облекчи държавното съкровище съ сключването на единъ заемъ. Българското правителство, съ факта, че това сжществува въ тронното слово и въ проекта за неговия отговоръ, показва, че то поема предъ българския Парламентъ ангажмента да го осмъществи.

Г. г. народни представители! Никой не е противъ сключването на единъ заемъ при добри условия. Но добритѣ условия ще бѣдатъ резултатъ на едно съотношение на действителни сили, на едно състояние стопанско на нашата нация и на нашата държава, и на условията на международния париченъ пазаръ. Въ всѣки случай сключването на държавенъ заемъ е една необходимостъ. Много леко, мисля азъ, г. Цено Табаковъ тукъ каза: „Ако този заемъ ще отиде за командировки, ако той ще отиде за това, за онова, по-хубаво е да не се сключва“. Г. Цено Табаковъ! Можемъ да Ви успокоимъ: заемътъ нѣма да отиде за командировки, нѣма да отиде за заплати, ще отиде за стопанско възстановяване. Първо и първо, надѣвайте се за тази работа

да се погрижатъ други хора, по-силни отъ занаятчийскитѣ ядра въ България. Вие и да искате да наложите такъвъ ефикасенъ контролъ, нѣма да можете, защото не сте достатъчно силни, защото, знаете, всичко въ този свѣтъ е резултатъ на съотношение на сили. Но я да си спомнимъ, я да прелистимъ — и азъ имамъ необходимитѣ данни за това — колко заеми е сключило българското съкровище до войнитѣ и отъ кога българската държава не е сключвала никакъвъ заемъ. Отъ 1914 г. българската държава не е сключвала държавенъ заемъ, а между това тя не, ами управлението на тази държава прави героически усилия да посрѣща нужди, които въ културнитѣ страни се задоволяватъ само чрезъ заемъ. Ами че ние строимъ желѣзници отъ редовнитѣ приходи, ние строимъ желѣзници отъ недоборитѣ! И често отъ земледѣлска страна казватъ: „Вие имате пари, защото ние ви оставихме“. Какво оставихте? Оставихте батаци; три години не събирахте данъци, за да създадете въ маситѣ екзалтацията, за която говори моятъ приятелъ Никифоровъ; изпразнихте каситѣ на държавнитѣ банки, за да правите за милиони народни училища въ селата, а въ селото на г. Томова, мисля, има две, има и една каменодѣлска академия!

К. Томовъ (з): Г. Ляпчевъ подпомогна строежа ѝ и му прави честь това.

Г. Чернооковъ (д. ср): Честь му прави това, обаче г. Смилковъ, ако се не лъжа, каза — а той е по-културенъ отъ много отъ Вашитѣ другари — че не може на голъ коремъ чифте пицкови. Тамъ е въпросътъ. Когато държавата нѣма срдѣства да посрѣща заплатитѣ на чиновницитѣ си — и вие злорадствувате за това, следъ като три години за нуждитѣ на демагогията вие не събирахте данъци отъ населението — когато тази държава изнемогва, когато тя при това положение трѣбва да прави желѣзници, трѣбва да възстановява шосета, когато тя за три години даде на 160 населени мѣста чиста вода, докато отъ освобождението до 9 юний е дадена вода само на 60 и нѣколко населени мѣста, когато тѣзи зеищи и крещящи нужди на населението се удовлетворяватъ чрезъ редовнитѣ приходи на държавата, очевидно е, че тогава г. Стефановъ ще каже: „Левътъ е застрашенъ“. Е добре, г. Стефановъ, за Ваше огорчение, левътъ ще бѣде окончателно стабилизиранъ, стагнацията, която прѣживява страната вследствие на пресушването на стопанскитѣ и финансовитѣ ресурси, не по вина на днешното управление, ще бѣде преодоляна чрезъ този държавенъ заемъ.

К. Томовъ (з): Дай Боже, никой не е противъ това.

Г. Чернооковъ (д. ср): Г. г. народни представители! Азъ искамъ да свърша съ този втори проблемъ, но позволете ми да засегна и въпроса за репарационнитѣ ни задължения. Всички отъ оппозицията искатъ стопанско възстановяване, искатъ финансово заздравяване. На конкретната реформа за стопанското възстановяване и за финансово заздравяване ние не срдѣщаме оппозиция; ние не срдѣщаме никаква оппозиция, или поне нѣкаква сериозна, принципа оппозиция. Технически, да — желаятъ по-добро да бѣде; та и най-доброто да е, има по-добро отгоре му. Върху това споръ не може да има. Затова сме се събрали тукъ, затова има болшинство и малцинство, затова има теза и антитеза, за да изразимъ най-после чрезъ вота въ една синтеза всички мнения, затова има комисии, затова има цѣлата тая сложна парламентарната техника, затова, най-после, има една демагогия срещу тази техника, че много заседаватъ народнитѣ представители, че взематъ дневни пари, че какво има толкова да се говори!

К. Томовъ (з): Че отъ ваша страна нѣкои искаха да се увеличатъ дневнитѣ.

Г. Чернооковъ (д. ср): За жалость, много заседаватъ, много говорятъ. Но, споредъ мене, българскитѣ народни представители иматъ нужда още много да заседаватъ, за да станатъ достойни народни представители. Поне, азъ за себе си чувствавамъ нуждата отъ едно възпитание въ тая Камара, азъ за себе си чувствавамъ нуждата отъ едно обучение, защото не всѣки отъ с. Сарацово, напр., можешъ да го докарашъ тукъ да ти гласува единъ законъ. (Възражение отъ земледѣлцитѣ), защото държавната машина, проблемитѣ на обществеността не сж толкова семпълъ, за да можешъ веднага да получишъ единъ законъ срещу едно

желание. Желанието не се изразява веднага въ законът. Това може да го иска тъпната. Желанието символизира настроението, но едно искане, за което е помисляно през какви обективни условия ще мине, за да даде и едни практически последици, това вече иска и едно разбиране на големият и сложни обществени проблеми.

Г. г. народни представители! Ние имаме предложението от лъвницата единствения закон за стопанско възстановяване. Той е на моята уважаема бивша партия, той е законът за прехраната. Ами че този закон, публикуван със указът въ „Държавен вестник“, не е отменен. За закона за женския и детския труд всички отлѣво 20 години правихме хиляди митинги. Защо? Защото той отговаряше на една нужда и ние правихме митинги за неговото приложението. За приложението на закона за прехраната моите бивши другари не само че не направиха нито един митинг, но тѣ и забравиха, че съществува, и чакъ когато министър-председателят каза, че е „закон за тонковци“, тѣ се оскърбиха, нададоха викъ: „Долу, долу!“ и казаха, че той е реакционеръ. Той не е реакционеръ; той имъ каза една истина, само че на единъ по-популярненъ български езикъ, както обичамъ и азъ да се изразявамъ. Като каза, че този законъ е за тонковците, той разбиране, че за българската стопанска структура, тамъ, където има дребна буржоазия, където всѣки е производител, мъжко става регламентация на прехраната. Това казва г. Ляпчевъ.

П. Анастасовъ (с. д): Добре се изравни съ него!

Г. Чернооковъ (д. сг): Така че остава големиятъ въпросъ за репарациите. По него всички отлѣво казватъ: „Вие не се борите срещу репарациите, народътъ изнемогва, народътъ е изтощенъ“ и т. н. Отдѣсно правителството мълчи. И тамъ е, споредъ мене, трагедията на правителството, но и комедията на опозицията. Защо? Защото правителството трѣбва да действа за облекчение на репарационните задължения, но нему не е позволено да агитира съ този въпросъ, за да си създава популярностъ вътре въ страната.

Сега, право да си кажа, азъ ще си позволя да наруша партийната дисциплина, още повече, че въ Демократическия сговоръ не я чувствавамъ. Азъ бѣхъ въ една партия, където имаше много строга партийна дисциплина, и щомъ нѣкой си позволяше да каже нѣщо повече, веднага му казваха: „Хайде, вѣнъ!“ Така бѣхме изпѣдени десетъ души депутати, защото сме били нарушили партийната дисциплина! Демократическиятъ сговоръ въ това отношение не е много дисциплиниранъ. . . .

П. Анастасовъ (с. д): Ти нали си отдѣлно племе тамъ?

Г. Чернооковъ (д. сг): Той позволява отъ тази трибуна да се изкажа свободно и по съвѣсть.

К. Томовъ (з): Прибира изпѣденитѣ!

Г. Чернооковъ (д. сг): Азъ си позволявамъ свободата на мнението да ви кажа какъ разбирамъ, какъ разбиратъ ученитъ хора, чийто мнения азъ съмъ си далъ трудъ да прочета, че трѣбва да се боримъ противъ репарациите. Не стига, г. г. народни представители, — и тамъ е комизмътъ на тая страна (Сочи лъвницата) — да заявите, че репарациите тежатъ и да пишете върху плакардите на вашитѣ манифестации: „Долу репарациите!“

К. Томовъ (з): Право е.

Г. Чернооковъ (д. сг): Че репарациите тежатъ, спорътъ нѣма; че всички съ единъ гласъ можемъ да кажемъ „долу“ — долу! Покойниятъ Теодоръ Теодоровъ, когато предъ Парламента обясняваше, че трѣбвало да се съгласи да подпише Версайския договоръ, плака съ сълзи тукъ предъ всички. Тогава г. Кръстьо Пастуховъ бѣше министъръ на външнитѣ работи — както виждате, съ „народнищината“, а сега е противъ „народнищината“! (Смѣхъ всрѣдъ говориститѣ) Тѣй че още на времето се направи протестъ срещу репарациите и никога нѣма да престанемъ да казваме, че репарациите тежатъ на всички победи. Но ученитъ казватъ, че и междусъюзническитѣ дългове на всички победители и тѣ тежатъ, и че този проблемъ тропа на вратитѣ, и че тоя проблемъ ще бѣде поставенъ — той се поставя днесъ предъ съзнанието на мислитѣ хора, а утре той ще бѣде поставенъ и на зелената маса за решаване.

Но вие казвате: „Какво прави българското правителство?“ Азъ отговарямъ: българското правителство прави заеми. — Е, че какво отъ това? — Добъръ день! — Кунихъ си калпакъ! Така ставатъ тия работи. Не стига да съгледашъ справедливитѣ чувства на широкитѣ народни маси, за да се боришъ срещу репарациите, а трѣбва да привлечешъ организиранъ частенъ финансовъ капиталъ, той да стане съюзникъ срещу репарациите, срещу публичнитѣ вземания на победителитѣ по задълженията на държавата.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ясно е!

Г. Чернооковъ (д. сг): Щомъ е ясно, да минемъ по-нататъкъ. — Следователно, една разумна политика, която иска да действа, а не да агитира, трѣбва да създаде условия, предпоставки за благоприятни държавни възстановителни заеми. Една политика, която иска да върши добро на страната, трѣбва да съумѣе правилно да съгласува своитѣ финансови постѣпки съ обективния стопански и общественъ процесъ на развитие. И най-комичното е, именно, когато социалдемократътъ Петъръ Анастасовъ отъ Бѣла-Слатина мисли, че, като се промѣнятъ лицата тукъ, щѣло горе-долу по репарационния проблемъ да се направи едно добро дѣло. Това е най-големиятъ абсурдъ, особено отъ гледището на реалиста, какъвто претендира да бѣде всѣки марксистъ. Не съ измѣнение на лицата, не съ промѣна на пардесюто . . .

П. Анастасовъ (с. д): Ние знаемъ това.

Г. Чернооковъ (д. сг): . . . можешъ да измѣнишъ отношенията, особено финансовитѣ, междудържавнитѣ отношения, но трѣбва да знаешъ какъ да използвашъ единъ съществуващъ обективенъ процесъ. Съюзникъ на победитѣ за борба срещу репарациите, това е американското злато, което не може да бѣде дигестирано въ стомаха на американското стопанство. Както ние имаме непроизведена тютюневата реколта отъ 1924 г. и живѣемъ съ илюзията, че тя е нѣкакво богатство, така и Америка има злато и иска това злато да влѣзе въ финансови операции, да бѣде рентирано, да създава доходи, защото има административни разноси, защото има персоналъ, банкови учреждения, които всѣки день се поддържатъ отъ това злато и така го намаляватъ. Америка е събрала три четвърти отъ златото на пѣла Европа — само въ федералнитѣ резервни банки — и то търси да проникне въ Европа, то търси представители, то търси платежоспособни държави, но то търси, първо и преди всичко, вътрешенъ миръ, то търси стабилизирани страни, то не желае бунтарство, то иска авторитетна властъ. Въ името на това освобождаване отъ тежкитѣ репарационни задължения, които ни душатъ, които не позволяватъ да съществува култура, които засилватъ смъртността, които препрѣчватъ пътя на нашето развитие, ние, лично азъ апелирамъ за омиротворение. И когато апелътъ не стига, нареждамъ се заедно съ тѣзи, които могатъ да осъществятъ това омиротворение, макаръ чрезъ усмирение.

Г. г. народни представители! Идвамъ до третата точка, която ще развия накратко, и ще свърша — въпроса за държавната ни сигурностъ. Това сѣ тритѣ проблеми, споредъ мене, които изчерпватъ днешния политически моментъ. Азъ, разбира се, далечъ не мисля да навлизамъ въ тая областъ, която, трѣбва да признае, е деликатна и по която не искамъ да ангажирамъ никого съ моето мнение.

Ние тукъ чухме диагнозата, която направи само преди две години уважаемиятъ г. Малиновъ, като каза: „България се намира въ едно такова деликатно състояние, че, когато легнемъ да спимъ, не се знае дали ще осънемъ при една независима България, или ще бѣдемъ окупирани“. Днесъ, говорейки по проектоотговора на тронното слово, уважаемиятъ г. Малиновъ вече става по-оптимистъ за състоянието на България, макаръ че не измѣнява нито на йота темпа на своето отрицателно отношение къмъ управлението. Той казва днесъ за правителството, че „то се чувствува щастливо, когато може да легне да спи, безъ да получи на другия день нѣкаква колективна нота“.

Вѣрно е, г. г. народни представители, че и колективна нота да получишъ, не е приятно. Но вѣрно е, че, най-сетне когато осъмнешъ съ една колективна нота, можешъ да се погрижишъ да дадешъ единъ внимателенъ и тактиченъ отговоръ на колективната нота, безъ да увредишъ на държавата си. Но ако осъмнешъ при окупация, съгласете се, че тая работа мъчно се репарира; и да се репарира, и да

вънрешнѣ тѣзи, които сѣ ни окупирали, тѣ все ще пооплячкосатъ страната, все ще ни разорятъ и въ края на краищата ние ще плащаме разносикѣ.

Отъ тия констатации се вижда, че е направенъ единъ прогресъ за нашата държавна сигурностъ; не сме сега тѣй, както бѣхме преди две години. И, въпреки по този пѣтъ, при една такава миролюбива политика, ще бждемъ още по-добре.

Обаче азъ бързамъ по този въпросъ да си кажа цѣлото мнение. Не е важно само въ настоящия моментъ управлението да каже, че е на правъ пѣтъ и че становището на опозицията е несъстоятелно. Управлението не, а българскиятъ Парламентъ трѣбва да има едно по-ясно мнение за нашата държавна сигурностъ. Моето усѣщане — за да не кажа съображение — е, че днесъ ние не можемъ да бждемъ много спокойни. Вѣрно е, че въ Европа идеята, какво българското управление действува въ пѣтя на миролюбието и не възбужда никакви подозрения за акции срещу която и да е съседна държава, си пробива пѣтъ.

Уви, не е това схващането на нашитѣ съседни! Искамъ да бжда добре разбранъ. Не е въпросътъ, че отъ тукъ трѣбва да се сподѣля тѣхното схващане, но отговорното управление на българската държава не може да не се счита съ разбирането на тѣзи, които представляватъ сила и да не държи смѣтка за нея.

По външната политика, г. г. народни представители, азъ мисля, че се прави тоже една логическа грѣшка. Казва се: „Ние апелираме къмъ правителството, то да апелира къмъ европейската свѣсть, за да облекчи положението на българското племе“. Отговарямъ, г. г. народни представители: никой не прѣчи на българския народъ, чрезъ всички пѣтица на политическото и идейно въздействие, да апелира къмъ всички фактори на Европа и на свѣта, но колкото се отнася до правителството — то не апелира, то преговаря и се задължава, задължава се за смѣтка на държавата и за смѣтка на народа си.

Ц. Табаковъ (зан): А защо разтури събранието на македонскитѣ братства въ театъръ „Ренесансъ“?

Г. Чернооковъ (д. ср): Азъ искамъ отъ опозицията, която много обича да милѣе за българското племе, да каже тукъ отъ тая трибуна — и опозицията има за тази работа поголѣма леснота, защото тя ще го каже полутотговорно, азъ не казвамъ съвсемъ неотговорно, ще го каже по-свободно — искамъ опозиционитѣ представители да ми кажатъ, какво препорѣчватъ на българското правителство да ангажира, съ кого да преговаря, съ кого да договаря, предъ кого да се задължава и какво да дава за облекчение съдбата на българското племе? Това да чуемъ и по това да се разберемъ. А ако е въпросътъ за любовъ, за любовъ къмъ поробенитѣ наши братя, г. г. народни представители, има ли българинъ, който да не имъ съчувствува, който да не страда за тѣхъ? Азъ мисля, че въ това отношение българскитѣ партии, всички до една, не могатъ да бждатъ упрѣкнати. Българскитѣ партии могатъ да бждатъ упрѣкнати по-скоро въ необузdana любовъ къмъ роба македонски. Трагедията на общественика е тамъ, че той, когато люби, трѣбва да люби не като Карменъ Сита, чиято любовъ не познава закони, а да люби обуздано и организирано. Това е любовта между общественитѣ организации. И трѣбва да бждемъ искрени и да не желаемъ да изкористваме страданията на нашитѣ братя. Ако е въпросътъ за етнография, вие чухте отговора на министра на външнитѣ работи, по повод на едно питане, който ви каза: „Обществото на народитѣ е постѣпило лекомислено, като е дало своето име върху изданието на едни сръбски учени да доказватъ, че македонскитѣ българи били българогласни“. По етнографическия проблемъ имаме всичката свобода. Но българското управление, което и да е то, има една длъжностъ — да действува по начинъ такъвъ, че да не създава никѣде и у никого подозрения, че може българската държавна организация да подпомага акции, които сѣ насочени срещу цѣлостта на други държавни организации. Не е днесъ много голѣма доблестъ да плачешъ надъ чуждитѣ гробове. Българитѣ дадоха много свои, много братски гробове все за своята любовъ, все за свободата на племето. Но доблестъ днесъ на държавника, на общественника да победи, първо и преди всичко, себе си, да победи своето чувство, за да изпълни своя дългъ; да кажемъ братски на нашитѣ братя роби: ние можемъ днесъ да ви дадемъ една пропукана стрѣха и единъ наяденъ залъкъ, защото пѣтътъ на миналото ни докара тамъ, съдбата това ни отреди — нашето племе е племе мъченикъ; елате подъ тая

стрѣха братски да се подслонимъ и внимавайте да не срутимъ и нея и да останемъ немилни-недраги, безъ подслонъ и безъ кѣсче залъкъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Преди да свърша, искамъ да кажа две думи и за единъ последенъ, но много сензационенъ проблемъ — новата властъ.

Отъ нѣколко седмици, ако се не лѣжа, ние тукъ се мъчимъ да разрешимъ единъ ребусъ: нова, силна, каква да бжде тази властъ? И по това се изказаха различни мнения. Г. Малиновъ не е съгласенъ съ г. Пастухова или, по-право, г. Пастуховъ не е съгласенъ съ г. Малинова по конструкцията, по елементитѣ, по състава на новата властъ. Колкото за г. Георги Маркова, не зная сега, следъ зрелището въ тѣхния конгресъ, на какво мнение е.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Вие не сте длъжни да имате тази грижа кой ще ви замѣсти.

Г. Чернооковъ (д. ср): Г. Смиловъ ви препорѣчва, преди да помислите за новата властъ, да помислите въ името на какво я искате.

Г. Кьорчевъ е винаги малко футуристиченъ: „Вие“, каже, „трѣбва да си вървите и, като си вървите, трѣбва да поддържате нась, които ще дойдемъ“. Отговорътъ на него е лесенъ: ако ще ви поддържаме, защо ще си вървимъ? Това не е кадрилъ; това е измѣнение на управление. Трѣбва да има, преди всичко, обществени причини, за да си вървимъ.

Но сега какво казва г. Малиновъ? „Частъ отъ Сговора и отъ другитѣ клонки на гражданската демокрация да се обединятъ“ — но точно не ги наименува — „и това ще бжде новата властъ, защото сегашната властъ е вече изхабена. Корупция има. Факти — вие (Сочи сговориститѣ) ги давате“. И право е. Всички въпроси по корупцията се издигнаха отъ вестници на Демократическия сговоръ и отъ оратори на Демократическия сговоръ. И въ това отношение, както виждате, сте изпреварени. Но г. Малиновъ продължава: „Корупция има, но трѣбва да признаемъ, че правителството я преследва. Тя, обаче, продължава. Това“, каже, „не е достатъчно. Трѣбва да се промѣнятъ социалнитѣ условия, за да не се ражда корупция“. Е добре, г. г. народни представители, ние имаме атестата на г. Малинова, че Демократическиятъ сговоръ не е корумпиранъ. Защото това, което зависи отъ единъ политически режимъ — да преследва корупцията — той го прави, споредъ мнението на г. Малинова. А условията да се измѣнятъ, за да нѣма обществена болестъ — не знаемъ откога г. Малиновъ стана марксистъ, и при това ортодоксаленъ, защото съвременнитѣ марксисти не сѣ толкова догматични, да мислятъ, че могатъ да се измѣняватъ социалнитѣ условия така, съ една нова властъ, въ която нова властъ ще има една частъ и отъ корумпирания Демократически сговоръ! Не се мѣнятъ общественитѣ явления, общественитѣ факти съ промѣняване на хора, на части отъ режими. Това е единъ общественъ процесъ. Другото е или болшеvizъмъ, или фашизъмъ, който, въ сѣщностъ, нѣма да измѣни що, но който ще създаде иллюзия въ маситѣ, че ще измѣни тѣзи работи и, когато дойде да управлява, ще има диктатура, ще ти тури цензура и нѣма да ти позволи даже да протестирашъ, а корупцията ще се шири.

Г. г. народни представители! Значи по този въпросъ, дали е изхабенъ Демократическиятъ сговоръ, както ви казахъ, самата опозиция дава атестации, че, каквото зависи отъ режима, то се прави. Другото е вече въпросъ на социолога, на педагога, не на политика-практикъ. За него всички носимъ отговорностъ, за него всички трѣбва да се въпрегнемъ, за него племената въ Сговора не прѣчатъ, напротивъ, племената подпомагатъ за изнасянето публично на всички недѣзи и на отдѣлнитѣ носители на тѣзи недѣзи.

Б. Ецовъ (д): Тѣзи разсѣждения защо не ги направихте преди 9 юний?

Г. Чернооковъ (д. ср): Но г. Малиновъ заяви ясно и недвусмислено — тукъ азъ съмъ напълно съгласенъ съ него — че Оловниятъ блокъ не чини въ никой случай за управление.

Бѣхъ много любопитенъ да чия уважаемия г. Пастуховъ, какво той ще каже за новата властъ. Азъ нѣмахъ честта и удоволствието да го чуя, обаче, ето какво чета въ дневникитѣ (Чете) „Каква властъ — ето единъ интересенъ въпросъ. За опозицията, за една частъ отъ нея, това е нова властъ. Обаче, въ що ще се изрази тая властъ — тукъ

започват неясности и неопределености. И там е вашата сила — силата на Сговора. „Но тя не е права позиция“, казва г. Пастухов. „Това е една адвокатска пледоария“.

„Нъкой отъ сговориститъ: Това е ваша слабост“

„К. Пастуховъ (с. д): Това може да е слабост на опозицията, но то не е вашата сила. Това не ви дава сила; това ви дава само възможност да използвате силата на обстоятелствата. Но ситуацията не е задоволителна и за насъ, и за васъ.

„П. Палиевъ (д. сг): Това е вече софизъмъ, г. Пастуховъ“ и пр.

Г. г. народни представители! Азъ бѣхъ много любопитенъ, искахъ да чуя — защото не вѣрвамъ и до днесъ, че г. Пастуховъ е въ Оловния блокъ — дали той ще предложи на българското общество възшествието на Оловния блокъ на държавната власт. Това азъ да го видя, нѣма да го повѣрвамъ.

Г. Марковъ (з. в): Българскиятъ народъ го казва, не Пастуховъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Защото г. Пастуховъ презъ всичкото време, когато ме е водилъ, когато ме е вдъхновявалъ, е билъ рамо до рамо съ гражданската демокрация на България. Отъ 20 години политическа борба може би 18 години той е билъ винаги въ блокъ съ конституционния блокъ. Такъвъ той бѣше като министъръ на вътрешнитъ работи въ борбата съ болшевиизма и революцията или пъкъ оперетачнитъ опити за такава революция, такъвъ бѣше той и въ борбата противъ дружбашкия режимъ, и той съ право претендира, че в. „Епоха“ създаде психологическия предпоставки за сринването на единъ режимъ на жакерията, какъвто бѣше този на Стамболийски. И азъ въ никой случай не мисля, че той на тази жакерия ще даде браздитъ на управлението. Да, азъ бихъ желалъ и днесъ — и не ме е страхъ, че ще създамъ подозрения въ тази срѣда (Сочи болшинството) — той да води дружбашкия съюзъ, както бихъ желалъ Драгиевъ да го води. Уви! На г. Пастуховъ и днесъ съ надменностъ му отвърщатъ, искатъ така високомерно да му кажатъ: „Ние ти дадохме мандатъ“, а Драгиевъ е арестуванъ въ Стара-Загора, и съ пренебрежение се отнасятъ къмъ него. Днесъ дружбашкиятъ съюзъ, по моята диагноза, е по-опасенъ отъ вчера. Днесъ той е безъ ръководство, днесъ той е подъ влиянието на чужди центри, днесъ той живѣе съ едно конденсирано чувство на мѣстъ, днесъ той е прибралъ въ своя търбухъ крайната частъ на българския болшевиизъмъ. Азъ бихъ желалъ българскиятъ социализъмъ да си ревандикира работниците, да ръководи синдикалното движение. Защото г. Ляпчевъ, а не другъ, въ Пловдивъ, когато се избрахме двама следъ 9 юний, каза: „Азъ не познавамъ демокрация, безъ същевременно да има на другата страна на своя медаль — социална демокрация“. Модерната демокрация безъ социални реформи не е демокрация. Това е духътъ на новото време, стопанскиятъ елементъ въ демокрацията, грижата за общественитъ слоеве. Онова, което е Оловен блокъ, то е заветчане на Стамболийски, то е онова, за което Стамболийски падна. Той не падна за своитъ разходки по Европа, той не падна за своитъ манически проявления, той падна, защото искаше да дезорганизира устоитъ на българския конституционенъ животъ: като унищожи партиитъ на политическата демокрация, да създаде съсловни политически организации, да създаде съвети.

С. Пейчевъ (з. в): Ти не рабирашъ тия работи!

Г. Чернооковъ (д. сг): Ти можешъ да ги разбирашъ, като мислишъ съ червениятъ си бузи, но не виждаме мозъкътъ ти колко е червенъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ)

Г. г. народни представители! Въпросътъ за демокрацията, въпросътъ за болшевиизма и фашизма не е въ насилията или въ кекавшината. Пакъ отъ г. Ляпчева чухъ сжщата вечеръ, че демокрация не значи кекавшина. А това е и въ душата на г. Пастухова, това е неговата концепция. Не е тоя сжществениятъ признакъ на демокрацията и не е тоя критериятъ, по който ще познаемъ една организация е ли за демокрацията, или е за фашизма, или е за болшевиизма.

Насилия се вършатъ въ различни случаи, въ различни моменти, за различни нужди въ общественитъ борби. Насилия можешъ да употребишъ за национални каузи, насилия можешъ да употребишъ за котерийни цели, насилия

много по-голямъ може да употреби фракция срещу фракция, отколкото партия срещу партия, но насилието не е съдържание нито на демокрацията, нито на фашизма. Разликата е въ концепцията. Фашизмътъ, както и болшевиизмътъ, въ отличие отъ демокрацията, считатъ за носителъ на политически права не гражданина *tel quel*, а производителътъ — стопанската категория. Ето защо, казвамъ азъ, че вашата формация (Сочи групитъ отъ Оловния блокъ) не представлява никаква демократическа организация. Това е все фашизмътъ, билъ той оранжевъ, билъ той червенъ, билъ той другъ. Вие ограничавате правата на гражданина, щомъ смѣтате, че Ценю Табаковъ може демократически да представлява въ Парламента едно точно определено съсловие. Това го казва Кауцки. Ако щете, да ви го чета; азъ не съмъ го измуквалъ отъ прѣститъ си. Азъ нѣмамъ това тупе, да давамъ сентенции за свѣтовнитъ проблеми. Това азъ съмъ го челъ и ви го разправямъ. Пътътъ на демокрацията е спасителниятъ пътъ.

Завършвамъ. Г. г. народни представители! Недейте мисли, че отъ тая страна (Сочи дѣсницата) стоятъ надменни хора, които не искатъ едно разбиране съ силитъ на реда, които отъ своя страна сжщо искатъ да се разберемъ за дѣлото на демокрацията. Азъ говоря за мои усѣщания, за мои впечатления. Но азъ отъ своя страна искамъ да кажа на васъ, отъ лѣво: искате ли да направимъ отъ доброто още по-добро, искате ли да подпомогнемъ едно по-спокойно стопанско възмогване на нашата страна и едно по-сигурно омикурворяване на нашата изтерзана страна, трѣбва да се разберемъ. Азъ нѣма да ви кажа, както ви каза нашиятъ приятелъ Никифоровъ: „Елате въ Демократическия съговоръ“, макаръ че за себе си азъ това го направихъ, но азъ имамъ нравствения куражъ да кажа както на г. Малинова, така и на г. Костуркова, така и на г. Пастухова: трѣгнете съ себе си! Не сжлжайте традицията, не забравяйте нито името си, нито концепцията си, трѣгнете по пътищата, където ви тика вашата съвѣст, вашето чувство на отговорност, вашитъ разбирания, като клонки отъ гражданската демокрация, и въ процеса на политическитъ борби ние ще намѣримъ пътища, за да създадемъ още по-сигурни условия за стабилно и гарантирано, отвѣнъ и отвѣтре, вървене напредъ къмъ демокрация и къмъ стопанско възмогване. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Александъръ Радоловъ.

А. Радоловъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ съмъ доволенъ, че вземамъ думата следъ г. Черноокова, защото ще мога да направя нашиятъ възражения по всичкитъ обвинения и нападки, които не само той, а почти всички сговористки представители, пъкъ и нѣкой отъ опозицията, хвърлятъ срещу насъ. Бихъ желалъ да можемъ да се разберемъ по сжщината на тия обвинения.

Но, преди да пристѣпя къмъ темата си, азъ съмъ длъженъ да изкажа единъ протестъ отъ наша страна, макаръ тоя протестъ на времето да бѣше писмено направенъ, че въ незащитаното парламентарната група на Земледѣлския съюзъ се отива дотамъ, че правилникъ, редъ, традиции, всичко се оставя на заденъ планъ.

При откриването на Камарата ние посочихме нашитъ представители за парламентарнитъ комисии. Ние сме 42 народни представители, г-да. Чл. 24 отъ правилника за вътрешния редъ е много ясенъ, много категориченъ; той казва: „Парламентарнитъ групи трѣбва да бждатъ представени въ комисии по възможностъ пропорционално“. Както председателството, така и Министерскиятъ съветъ или министритъ, които се бъркатъ при нареждането на комисии, всички бѣхте длъжни поне елементарно да спазите, ако не буквата, поне сжщината на тоя членъ отъ правилника. Защото, г-да, съгласете се, кѣде ще отидемъ ние, ако вземемъ да тѣпчемъ по единъ такъвъ флагрантенъ начинъ тая основа за ръководене на нашата работа тукъ въ Камарата, която основа самитъ ние сме си създали? Пропорционално взето, намъ се падатъ по двама представители въ всѣка една комисия, даже въ тѣзи комисии, които сж съ по 15 члена — не говоря за по-големитъ комисии. Ние, обаче, не претендираме на това, но поне по единъ представителъ въ всѣка комисия трѣбваше да ни се даде. Обаче, насъ ни пренебрегнаха и ни пренебрегнаха по единъ просто необяснимъ начинъ. Въ комисията по Министерството на външнитъ работи Земледѣлската парламентарна група свой представителъ нѣма; въ комисията

по Министерството на народното просвещение — също нѣма свой представител; въ комисията по Министерството на правосъдието — също нѣма свой представител. Е защо е това? Искате да се разбираме, искате да се уважаваме, а когато трѣбва да се спазва единъ елементаренъ редъ, това нѣщо не се върши отъ ваша страна. Ако нѣкои искатъ да кажатъ, че въ миналото Земледѣлскиятъ сѣюзъ е вървѣлъ изъ тоя пѣтъ, и че сега искатъ нѣкакъ си да си отмѣстятъ или да си върнатъ за тоя начинъ на действие отъ страна на земледѣлското управление, другъ би билъ въпросътъ. Но азъ се погрижихъ и прегледахъ дневниците на Народното събрание и трѣбва да ви заявя, че въ 1923 г., следъ априлскитѣ избори, има оставени 40 мѣста въ комиситѣ за оппозицията, която се състоеше отъ 23 души, значи всѣки да влѣзе въ две комисии. И азъ съжалявамъ, че на времето, когато ние протестирахме, министъръ-председателъ взема самъ думата и се помъчи да оправдае това флагрантно нарушение на правилника. Г-да, щомъ искаме да се разбираме, щомъ искаме и други да спазватъ реда и законността, ние, които и да сме и каквито мѣста да заемаме, сме длъжни преди всичко да спазваме реда и законността.

Земледѣлскиятъ сѣюзъ, каквото и да се казва, каквито и нападки да се отправятъ срещу него отъ всѣка страна, никой не може да отрече днесъ, че е една обществена организация, която мнозина дори отъ Сговора идатъ да признаятъ като необходимостъ за нашия политически животъ. Имаше по-рано нѣкои, които смѣтаха, че съ Земледѣлския сѣюзъ ще може лесно да се свърши, че Земледѣлскиятъ сѣюзъ, както казваше и г. Чернооковъ, е една жакерия, една организация, която не почива на идейни основи, една сбирщина, срещу която ще трѣбва да се действа съ нѣкои по-особени прийоми, каквито бѣха изникнали въ главитѣ на известни лица, недаващи си точна смѣтка за развитието на нашия общественъ животъ и за политическитѣ групировки и политическата идейностъ въ народа ни, но разбраха и тѣ, убедиха се, че Земледѣлскиятъ сѣюзъ не е една слуайна организация, че Земледѣлскиятъ сѣюзъ, каквито щатъ мѣрки да взематъ по отношение на него, си остава като организация и никакви мѣрки на насилие, никакви мѣрки на унищожаване на първи хора не сж въ състояние да го унищожатъ. Защото земледѣлската организация, родила се преди повече отъ 30 години, растнала презъ този периодъ въ нивата на българския земледѣлецъ, е забила твърде дълбоко своя коренъ, защото намира една здрава почва. И тъй както вѣтрове и бури не сж въ състояние да поклатятъ грамадиня дѣбъ, така и всички тия мѣрки, които се вземаха за унищожение на Земледѣлския сѣюзъ, си оставатъ само като черна страница въ историята на нашия политически животъ, не обаче като сръдетво, което би могло да донесе успокоение въ нашата страна. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Земледѣлскиятъ сѣюзъ не е нападанъ за първи пѣтъ тукъ отъ г. Черноокова, или отъ г. Кьорчева, или отъ г. Григоръ Василева, или отъ г. Харизанова, или отъ всички онѣзи, които се изреждатъ тукъ да говорятъ. Започнаха се атакитѣ срещу него отъ самото му основаване, отъ самото му изникване като организация въ нашия политически животъ. И отъ всѣкъде се предсказваше, че тоя сѣюзъ не следъ дълго време ще рухне, защото не билъ поставенъ на една здрава основа, не билъ поставенъ да расте на една благотворна почва; защото такава организация нѣмало никъде; защото тая организация почивала на съсловни начала, че тя не щѣла да може да преуспѣе. Нѣкои дори, какъвто е г. Фаденхехтъ, каквито има и други отъ ваша страна (Сочи болшинството) казваха: „Земледѣлскиятъ сѣюзъ е едно политическо недоразумение; скоро ще се ликвидира съ него“. Други казваха: „Той е съграденъ надъ пѣсѣчна основа, скоро ще рухне“. Но убедиха се всички, че той нито е съграденъ на пѣсѣчна основа, нито е едно политическо недоразумение, а напротивъ е една организация необходима за нашия политически животъ,...

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Убедиха се всички, че още много невежество има.

А. Радоловъ (з. в): ... една организация, която не остана изолирана само тукъ въ България, една организация, идентъ на която прескочиха отдавна границитѣ на България. И днесъ има въ Чехия министъръ-председателъ земледѣлецъ! (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Днесъ има земледѣлски организации въ Сърбия, въ Чехия,

въ Ромъния, въ Полша — навсѣкъде има земледѣлски организации.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Но тѣ не сж съ такива анархистични идеи, като васъ.

А. Радоловъ (з. в): Тая земледѣлска организация, следотелно, може не само да просъществува, ами напротивъ, да прескочи границитѣ на България, да отиде задъ тия граници и днесъ виждаме да се поставя основата на една интернационална земледѣлска организация.

Така че мѣждуванията на нашитѣ професори, мѣждуванията на известни учени и политици останаха мѣждувания само за тѣхна смѣтка. Животътъ не дава храна на ония организации, за които нѣма условия да живѣятъ, а дава храна на онѣзи, за които има условия. И г. Фаденхехтъ, който толкова дълго време работи като радикалъ,...

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Вие сте една язва въ българския политически животъ.

А. Радоловъ (з. в): ... се отказа отъ своя радикализъмъ и стана сговористъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Не съмъ се отказалъ.

А. Радоловъ (з. в): Това показва, че животътъ дойде не насъ да опровергае, а дойде да опровергае г. Фаденхехта, да покаже, че той е попадналъ въ едно недоразумение. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Азъ останахъ вѣренъ на първото си убеждение. Вие сте една язва за нашия политически животъ, която трѣбва да бѣде изкоренена.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Въ Чехия и Полша не е имало министъръ-председателъ, като Стамболийски, който заяви отъ това високо мѣсто, че 17 септемврий 1922 г. е донесълъ нова конституция на България — цепеницата. Такива лудории не сж разправяни никъде. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Подъ карантина трѣбваше да бѣдете турени. (Пререкания между земледѣлци и сговористи)

А. Радоловъ (з. в): Г. Фаденхехтъ! Бѣдете малко спокоенъ и уважавайте хората, за да Ви уважаватъ.

К. Куневъ (д. сг): Нѣма въ Чехия министъръ на правосъдието, като Спасъ Дупариновъ, който каза на чиновницитѣ преди изборитѣ: „Правете каквото искате, амнистията е въ джоба ми“. Въ Чехия нѣма такива министри като вашитѣ. Шарлатани! (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Вие трѣбва да се излѣкувате отъ вашето маниячество да мислите, че свѣтътъ е взелъ юрнекъ отъ васъ.

К. Куневъ (д. сг): Не признавате ли, че Спасъ Дупариновъ е говорилъ туй? (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

А. Радоловъ (з. в): Г-да! Запазете малко по-голѣмо спокойствие, защото, като говоримъ спокойно, ще можемъ да се разберемъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Трѣбва и умно да се приказва.

А. Радоловъ (з. в): Ще се съгласите, че не всичко това, което вие говорите, е умно споредъ насъ, и не всичко, което ние говоримъ, може да бѣде умно, споредъ вашитѣ разбирания. Азъ бихъ желалъ, ако има да ми зададете нѣкои въпроси, да усвоимъ една друга практика: оставете въпроситѣ за най-подире азъ ще ви дамъ възможностъ да ми ги зададете, и ще ви отговоря. (Възражения отъ сговориститѣ)

Х. Баявъ (з. в): Г. председателю! Ако продължаватъ тия прекъсвания на нашия оракторъ, и ние нѣма да оставимъ правителственитѣ депутати и министритѣ да говорятъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Бѣдете спокойни!

И. Хрелопановъ (д. сг): Споредъ тѣхната система, трѣбва да ги вържемъ! Система Омарчевски!

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г. Хрелопановъ.

А. Радоловъ (з. в): Г. г. народни представители! Нека продължа. Бъдете спокойни, както и азъ съмъ спокоенъ. Азъ говоря онова, въ което вървамъ, и което искамъ и вие да чуете тукъ. Казахъ, че се хвърлиха сума обвинения срещу насъ, затова позволете и ние да кажемъ нашата дума; позволете ни да я кажемъ при едно малко по-голямо спокойствие, при една малко по-голяма толерантностъ отъ ваша страна. Защото, нали ще се разбираме?

И така, казахъ, че като организация земледѣлскиятъ съюзъ не остана само въ България. Неговата идеология не остана такава само на българското земледѣлство, а се усвои и отъ земледѣлците въ други държави. И тамъ тръгнаха по нашия пѣтъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Идеологията на цепеницата! Г. Радоловъ! Излѣкувайте се отъ тази грандомания. Какъ искате да Ви слушаме? Въ никоя страна, дето има земледѣлско движение, единъ министъръ-председателъ не е издигналъ цепеницата за конституция на държавата.

А. Радоловъ (з. в): Бъдете спокоенъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Ако не се излѣкувате отъ тази грандомания, нѣма да ви слушаме. Срамота е! (Възражения отъ земледѣлците и отъ занаятчиите)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Азъ Ви смѣтахъ за по-разуменъ човекъ.

А. Радоловъ (з. в): Азъ ще ви говоря, както азъ разбирамъ, не както на Васъ се желае да говоря. Нали трѣбва да бъдемъ искрени?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тукъ не е дружбашки конгресъ.

А. Радоловъ (з. в): Бъдете търпеливи да изслушате истинитѣ, които ние ще ви кажемъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Ако въ другитѣ страни се даватъ такива зрелища, каквито вие дадохте въ сегашния си конгресъ — языкъ за съюза ви! (Възражения отъ земледѣлците)

Х. Баявъ (з. в): Я свикайте вие вашия конгресъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Ние ще го направимъ като културни хора.

А. Радоловъ (з. в): Земледѣлскиятъ съюзъ върви по свой пѣтъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Азъ не очаквахъ тия работи отъ г. Радолова. (Възражения отъ земледѣлците)

А. Радоловъ (з. в): Тоя пѣтъ не е отсега. Той е отъ самото начало. И този пѣтъ, въпрѣки пророкуванията, въпрѣки мждруванията на много ваши хора, е давалъ животъ на Земледѣлския съюзъ и го е засилвалъ все повече и повече. И днесъ, когато вие смѣтате, че Земледѣлскиятъ съюзъ е отслабналъ, а нѣкой може би мислятъ, че е омао-мощенъ, че е сѣкрушенъ идейно, азъ ще ви кажа: не, г-да, лъжете се. Земледѣлскиятъ съюзъ и като организация, и като идейностъ не само съществува, но той е по-силенъ, стѣлката бѣше по-рано. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлците) Разберете това. И колкото повече вие си служите срещу него съ незаконни и съ насилнически мѣрки, толкова повече вие го засилвате и закрепвате.

Х. Стояновъ (д. сг): Тогава, защо се борите срещу тѣзи насилнически мѣрки, щомъ ви помагатъ?

А. Радоловъ (з. в): Но вие, които претендирате, че трѣбва да се тури край на всички остри на нашия политически животъ,...

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Викали сте чужденци тукъ да слушатъ, че приказвате ни върли ни кипѣли. Когато се очистите отъ болшевизма, тогава нѣма да има оплаквания.

А. Радоловъ (з. в): ... че трѣбва да се ликвидира съ неприязнѣта, съ чувството на отмъщение и т. н., длѣжни сте да спрете насилническитѣ мѣрки и да дадете една по-голяма свобода за развитието на земледѣлската организация.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Г. Радоловъ! Най-малко вие имате право да говорите за свобода. Събитията отъ 1922 г. се помнятъ още.

А. Радоловъ (з. в): Г. г. народни представители! Най-голямото обвинение, което се силе върху насъ, то е, че Земледѣлскиятъ съюзъ билъ еднофронтски, че той се болшекизирилъ, че вървѣлъ по пѣтя на болшевизма и т. н. (Възражения отъ сговориститѣ)

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Кажете въ 1922 г. имаше ли въ България политическа свобода?

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Я прочетете речъта на Стамболийски следъ септемврий 1922 г.

А. Радоловъ (з. в): Понеже споменавате за Стамболийски, позволете ми да ви прочета нѣщо отъ самия Стамболийски за разбирането му на болшевизма, по работитѣ на болшевикитѣ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Не е важно какво е писалъ Стамболийски; важното е какво е вършилъ.

А. Радоловъ (з. в): Чакайте, г. Фаденхехтъ. — Ето какво пише той въ своята брошура „Различието между Земледѣлския съюзъ и партиитѣ“: (Чете) „Трето и сѣкрушително избобличение социализмътъ получи съ управлението на болшевикитѣ (тѣснитѣ социалисти) въ Русия. Болшевикитѣ минаватъ за най-правовѣрни социалисти. Тѣ поеа самостоятелно властта, но извършиха всичко, което можеше да извърши единъ повилнѣлъ сатрапъ. Тѣ произведоха избори за Учредително събрание, но го разтуриха съ картечници и топове, когато мнозинството отъ него не бѣше въ тѣхна полза. Съ този само актъ тѣ окончателно скѣсахъ съ демократията. Вънъ отъ това, тѣ обявиха политическитѣ си противници извѣнъ законитѣ, спрѣха вестницитѣ имъ, убиваха или ги наблѣскаха въ затворитѣ“.

Това е мнението на Стамболийски за болшевизма. Тази брошура е издадена въ 1919 г., обаче тя е преиздадена и въ послѣдствие. Така е гледалъ самиятъ Стамболийски на комунизма. (Възражения отъ сговориститѣ) Това е било неговото схващане; това е, ако щете, и нашето разбиране за болшевикитѣ и комуниститѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Той говори това за вътрешна консомация!

А. Радоловъ (з. в): Нека, г. г. народни представители, бъдемъ наясно, нека погледнемъ на нашия политически животъ въ миналото. Вие си спомняте, че въ 1919 г., въ началото на 1920 г. комуниститѣ или тогава тѣсни социалисти у насъ тръгнаха изъ пѣтя на насилието, тръгнаха изъ пѣтя, по който вървѣха болшевикитѣ. Тѣ не даваха нито да има свободни публични събрания, нито нѣкой да се прояви като представителъ на друга партия и да говори като таквъ. Презъ 1919 г. азъ, като представителъ на Земледѣлския съюзъ, заедно съ свои другари устройхмѣ окръжно събрание въ гр. Айтосъ; комуниститѣ дойдоха и нападнаха това наше организационно — не публично — събрание. Следъ туй отъ всички страни се нададе повикъ, че тѣ трѣбва да бждатъ обуздани, както и всички смутители на събрания. И тогава се създаде законъ, който да гарантира свободата на събранията.

Вие си спомняте по-нататкъ за желѣзничарската стачка. Тя бѣше преди всичко дѣло на комуниститѣ. Вие си спомняте много добре кой се справи съ тая стачка и съ стачницитѣ и кой допринесе, за да се спаси тогава България отъ положението, въ което изпадна. Това бѣше Земледѣлскиятъ съюзъ. Недейте отрича. Всички отъ по-старитѣ деятели въ вашата срѣда — нѣкой отъ тѣхъ ги нѣма тукъ — благодарѣха на Земледѣлския съюзъ, че той можа съ своитѣ кадри да се справи съ болшевизма, защото болшевизмътъ бѣше се надвесилъ и надъ насъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Праздна приказка!

Министър С. Василев: На армията.

А. Радолов (з. в): Армията се държеше — позволете, г. Василев, да кажа това — неутрално, като армия. Вие — лично Вие — не бяхте ли във Ямбол, когато минах през там и отивах към Бургаз, за да се справя заедно с мои другари, народни представители, с комунизма, да се справим с вилнението на стачниците тогава? Минахме през Ямбол и бяхме всичко спокойно, никакви мърки почти не бяха взети. Във всеки случай, трябва да забележа, че нъщо особено дотогава не беше станало във Ямбол. Впоследствие, обаче, и там се вземаха мърки, както въ цълия окръг, защото Бургазкият окръг беше като откъснат, защото там комунистите излизаха и заявяваха открито: „За вашите наредби, за вашите закони, за вашата конституция ние пет пари не даваме. Ние сме сила. Елате се справяйте с сила срещу нас“. Така тѣ говорѣха и ние действително с сила се справихме с тѣх. Може ли нѣкой тогава да се усъмни въ Земледѣлския съюз, че той се явява като единъ отъ най-големитѣ защитници на сегашния икономически строй? Не може.

Но азъ зная къде вие биете: Стамболийски казалъ тукъ — каза го, защо да отричаме — „Азъ по-скоро ще запала България, отколкото да я дамъ на васъ, блокаритѣ. Редътъ е на комунистите“. Г. г. народни представители! Нека да бъдемъ не снизходителни, . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да го признаемъ за лудъ.

А. Радолов (з. в): . . . ами нека да си обясняваме нѣщата съ самата обстановка и съ самото положение, въ което се намираме. Съгласете се, че често пъти идваме тукъ до такива предизвикателства, казваме си такива думи, които после, като прочетемъ дневниците, не щемъ да ги върваме.

Д-ръ Ц. Дяков (д. сг): Особено за Стамболийски.

А. Радолов (з. в): Добре е, че уважаемиятъ г. министъръ Славейковъ Василевъ е тукъ. Неотдавна той каза една голѣма приказка: „Ние нѣма да слѣземъ отъ властта, защото не желаемъ да отидемъ въ Шуменския затворъ“.

Д-ръ Ц. Дяков: Не е казвалъ такова нѣщо.

А. Радолов (з. в): Г. г. народни представители! Въ дневника заключението . . .

Д-ръ Ц. Дяков (д. сг): Има между васъ честни хора, които сж чули.

А. Радолов (з. в): Азъ бѣхъ тукъ и чухъ, но може и да се лъжа. Но стенографскитѣ дневници не лъжатъ. Прочетете дневниците и ще видите, че заключението е туй. Но, г. г. народни представители, г. Славейко Василевъ казва, че не е вложилъ този смисълъ. Вие казвате отъ ваша страна, че не е казалъ така. Ами когато за него не е тѣй, когато той не е искалъ да влага този смисълъ, когато той е казалъ това при едно раздражение, безъ да обмисли достатъчно (Възражения отъ сговориститѣ), защо вие не можете да приемете, че единъ Стамболийски може да каже нѣщо подобно при раздражение? Съгласете се, че и презъ наше време такива раздражения ставаха и се казваха още по-горчиви и още по-тежки работи. Нека избѣгваме тия работи, защото тѣ не сж полезни за никого, а още повече за Парламента и за самата работа, която сме натоварени да вършимъ тукъ.

Но, г. г. народни представители, вие казвате: „Е добре, ама вършеха се и други работи“. Какви работи? Азъ ще ви кажа.

С. Рязков (д. сг): За Търновскитѣ събития и за пушкитѣ кажете нѣщо.

А. Радолов (з. в): Мога и за тѣхъ да ви говоря, ако ми дадете повече време — на всичко съмъ готовъ да ви отговоря. Вие казвате: „Нека се вгледаме въ фактитѣ, въ фактическото положение“. И азъ апеларамъ къмъ васъ да се вгледаме.

Министъръ С. Василев: Вие сами, обаче, не казвате истината.

А. Радолов (з. в): Г. министре! Ако дневниците на Народното събрание сж фалшиви, и азъ не говоря истината. (Възражения отъ сговориститѣ) Оставете г. Славейко Василева — той е достатъчно силенъ, за да се обясни. Па имаме и дневници тукъ. Работата е ясна. Ако говоря неистини, азъ съмъ готовъ, ако дневниците не гласятъ така, да си оттегля думитѣ въ случай че става въпросъ за нѣкаква обida.

Министъръ С. Василев: Г. председателю! Искамъ думата.

Председателстващъ А. Христов: Г. Радолов! Извинете, г. министърътъ иска да каже нѣщо.

Имате думата, г. министре.

Министъръ С. Василев: Изглежда, че известни фрази ще трябва пакъ да се обясняватъ. Г. Кьорчевъ потвърди, тамъ отъ мѣстото, където е г. Стефановъ или по-назадъ, моитѣ думи, които бѣха: „Ние не желаемъ да слѣземъ отъ властъ, защото не искаме да видимъ г. Мушанова въ Шуменския затворъ“. Това сж думитѣ, това е смисълътъ на онова, което казахъ. Обаче както г. Пастуховъ, така, мисля, и г. Малиновъ въ речитѣ си по отговора на тронното слово искаха да вложатъ въ моитѣ думи свършено друго съдържание. Лично за себе си ще кажа, че е недостойно, ако единъ депутатъ, даже отъ опозицията, може за моментъ да се съмнява, че азъ не искамъ да напусна властта, за да не отида въ Шуменъ. Моята мисль, г-да, бѣше свършено друга. И азъ мисля, че всички я разбирате. Защо тогава се спекулира? Въ стенографския дневникъ действително е предадено така, както каза г. Радоловъ. Началникътъ на стенографското отдѣление, обаче, г. Антоновъ, бѣше лично при мене за да ми обясни какъ стои работата. Азъ мисля, че той ще направи нуждитѣ постѣпки, чрезъ бюрото, да се освѣтли Парламента за това, което е станало и за истинския смисълъ на моитѣ думи, защото нѣкой отъ опозиционнитѣ оратори спекулиратъ с тѣхъ.

Какъ е станала грѣшката? Въ момента, когато азъ съмъ казалъ тия думи, лично г. Антоновъ е стенографиравъ. Едновременно съ него сж стенографирали още двама души — значи трима души стенографирайтъ едновременно. Той е провървилъ по стенограмитѣ и действително тамъ е записано тѣй, както азъ твърдя. Когато се яви при мене, азъ му казахъ: вѣроятно, има нѣкой стенографъ, който изопачава нашитѣ думи тукъ, защото не съмъ казалъ така.

С. Пѣйчев (з. в): (Възразява нѣщо)

Министъръ С. Василев: Азъ ще Ви кажа, какъ е станала грѣшката. Недейте прекъсва, за да не ви кажа и азъ, както г. Чернооковъ — не искамъ да спекулирамъ съ Вашитѣ бузи. Понеже се поставя въпросътъ, азъ трябва да дамъ обяснение и го давамъ на г. Радолова и на Парламента. — При втората корекция на дневника моитѣ думи сж предадени тѣй, както съмъ ги казалъ, но при третата корекция сж били прибавени дветѣ буква „ме“, и станало: „Ние не искаме г. Мушановъ втори пътъ да отиваме въ Шуменъ“. Това нѣщо, г-да, ще се поправи.

Понеже в. „Народъ“ по единъ своеобразенъ начинъ спекулираше съ това, че ние сме искали да насилимъ стенографитѣ да измѣнятъ съдържанието на стенограмитѣ, въпросътъ се отнесе до прокурора и ние въ сѣда ще се обяснимъ съ редакторитѣ на в. „Народъ“, задето тѣ искаха отъ това да правятъ капиталъ.

Ето, това е истината, г. Радоловъ. И понеже Вие се явявате тукъ като защитникъ на истината, признайте това, което азъ казвамъ, приемете го и се поправете — само тогава действително ще служите на истината.

А. Радолов (з. в): Г. министре! Приемамъ това, което казвате, но Вие пѣкъ се съгласете на друго — че често пъти въ разгорещаването си и за да направимъ по-голямъ ефектъ, ние казваме голѣми приказки и впоследствие съжаляваме за казаното, ама думитѣ сж вече излѣзли изъ нашитѣ уста. Азъ приемамъ, че даже и да е казано това така, както е писано въ дневниците, то е казано не съ тази мисль, която може да му се придаде. Но когато азъ правя тази концесия, тази отстъпка, съгласете се, че и на други ще трябва да се направи същата отстъпка, съгласете се, че не трябва да се ловимъ за думитѣ, ами трябва да гледаме фактитѣ, фактическото положение.

Преди изборитѣ въ 1923 г. тукъ, отъ балкона на Министерството на външнитѣ работи, говори Стамболийски и

между другото каза, че е приготвил законопроект за създаване комуни в селата, където сѣ се проявили комунистич. Г. г. народни представители! Нѣкои смѣтатъ, че това е било казано за сплашване, че тая работа не била сериозна, че тая работа била ей така за момента. Съвсемъ не е вѣрно това. Азъ чухъ отъ устата на софийски прокуроръ, който е преглеждалъ архивата на Александъръ Стамболийски, че въ нея е намѣренъ единъ подобенъ законопроектъ, попълненъ и готовъ вече, за да бѣде внесенъ въ Камарата.

Г. Нешковъ (д. сг): Г. Радоловъ! Не искамъ да Ви пресячамъ, но ще кажа, че азъ сѣ очитѣ си сѣмъ виждалъ ваши законопроекти, написани съ пишуща машина, да се разнасятъ между населението въ селата. Защо се правѣше това, когато всички законопроекти се внасятъ въ Парламента? (Възгласения отъ земледѣлцитѣ)

В. Драгановъ (з. в): Защото питахме народа за всѣки законопроектъ. (Пререкания между земледѣлцитѣ и сговориститѣ)

А. Радоловъ (з. в): Спокойствие, г-да! Искате ли обяснение и за туй? Ами че по нашия уставъ ние сме длѣжни всѣки законопроектъ, който тѣкмимъ да внасяме въ Камарата, да го представяме предварително на обсъждане отъ дружбитѣ. Демократизмътъ у насъ е толкова широкъ, че нашиятъ уставъ ни задѣлжава да вършимъ и туй. Защо на господина му е чудно това нѣщо? Недейте се чуди на това, ами чудете се на себе си, задето не сте запитали нѣкого отъ насъ да ви обясни коя е причината така да се разнасятъ законопроектитѣ, та да се не чудите сега.

И така, г. г. народни представители, този законопроектъ е билъ намѣренъ изготвенъ въ окончателна форма. Какво целѣхме ние съ този законопроектъ? Ние целѣхме да създадемъ комуни въ селата, където се бѣха появили доста комунисти. Ние поискахме да ги поставимъ предъ самата действителностъ да видятъ какво е комуна, какво е комунизъмъ. Ние искахме онзи, който нѣма ни педя земя, да трѣгне да работи заедно съ онзи, който има 200 или 300 декара, съ сѣшитѣ сръдства, волове, плугове и т. н. и най-подиръ да дѣлятъ онова, което ще получатъ. Това искахме: Вие смѣтате, че това бѣше неприложимо? Не, ние щѣхме да го приложимъ. Както вие искате да се справите съ тази фалшива идеология на комунизма, който е неприложимъ за обществения ни животъ, така и ние тогава искахме да направимъ това. И съ този законъ щѣхме да постигнемъ това много по-сигурно, отколкото вие съ вашия законъ, съ който искате да заличите комунистич. отъ политическия животъ. Това е фактическата действителностъ. Попитахте ли се вие, защо на 9 юний комунистич. дойдоха да помагатъ на 9-юничѣ, а не отидоха да помагатъ на земледѣлското правителство?

Отъ сговориститѣ: Това не е вѣрно.

А. Малиновъ (з. в): Най-малкото пасуваха.

А. Радоловъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ до скоро вѣрвахъ, че само въ Плѣвненъ комунистич. сѣ помагали на земледѣлцитѣ. Обаче и отъ плѣвненлии ми се заяви, че една много малка частъ комунисти сѣ били съ земледѣлцитѣ, а по-голяма частъ се е държала пасивно или е отишла съ Сговора.

Отъ сговориститѣ: Това не е вѣрно.

А. Радоловъ (з. в): Още на другия день следъ 9 юний комунистич. въ „Работнически вестникъ“ писаха: „Падна тираническото правителство на земледѣлския мракобѣснически режимъ!“ Това писаха тѣ и даваха позиви на своитѣ хора да мируватъ, да не отиватъ да защищаватъ това мракобѣсническо правителство.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Подобно нѣщо следъ 9 юний писахте и Вие заедно съ Томовъ.

А. Радоловъ (з. в): Питамъ ви азъ, защо вие идвате да ни обвинявате въ нѣкакво съюзничество съ тия хора? Защо вие не се вгледате сериозно въ нашия политически животъ, а току-така само нахвърляте обвинения: земледѣлцитѣ били комунизирани, земледѣлцитѣ върватъ ръка за ръка съ комунистич. и пр.?

К. Куневъ (д. сг): Не сте ли били въ коалиция съ тѣхъ?

А. Радоловъ (з. в): Земледѣлскиятъ съюзъ не с билъ и не може да бѣде ръка за ръка съ комунистич., затуй защото идеологията на Земледѣлския съюзъ и идеологията на комунистич. сѣ идеологии, които се отричатъ свършено.

С. Савовъ (д. сг): Я вижте какво се пише за конгреса въ Пловдивъ: (Чете) „Конгресътъ въ Пловдивъ може да роди само боклукъ, какъвто се сѣе отъ Врабча. Управията въ съюза ще дойде само когато отъ долу, отъ народа се прочистятъ дружбитѣ, мѣстни и околийски, а конгресъ се организира отъ достойни и неопетнени хора“.

К. Куневъ (д. сг): Д-ръ Максимовъ не бѣше ли избранъ въ Бургазъ съ ваша листа?

А. Радоловъ (з. в): Д-ръ Максимовъ заедно съ Бакърджиевъ ще ви кажатъ, че тѣ не само че не сѣ били избирани отъ насъ, но ни обвиняватъ, че ние сме ги били, че сме ги преследвали.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Вашиятъ приятелъ Никола Алексиевъ се избра заедно съ д-ръ Сакаровъ.

А. Радоловъ (з. в): Г. Бакърджиевъ отъ Карнобатъ и сега казва, че му е билъ избитъ нѣкакъвъ жбъ отъ дружбачитѣ. И той гледа на хората отъ Земледѣлския съюзъ тѣй, както гледате и вие. Затуй недейте ни обвинява, недейте хвърля обвинения, които сѣ свършено неоснователни.

Х. Статевъ (нар. л): Г. Радоловъ! Позволете за единъ моментъ да Ви прекъсна. — Съ Ваше позволение, ако мога да изясня едно положение, което навремето се лансирало въ политическия сръди.

А. Радоловъ (з. в): Моля.

Х. Статевъ (нар. л): Не знай дали Вие е известенъ този фактъ и ако Вие е известенъ, бихъ желалъ да зная въ какво се изрази това нѣщо. Именно: когато Стамболийски бѣше въ Генуа, по едно време г. Недѣлко Атанасовъ се върналъ въ джоба съ изготвенъ законопроектъ за защита на държавата, противъ комунистич. Вѣрно ли е това или не е вѣрно?

А. Радоловъ (з. в): Г. г. народни представители! Нека да бждемъ начисто и тукъ. Не само Недѣлко Атанасовъ, ами и други сѣ повдигали въпроса: съ крути сръдства ли трѣбва да се справимъ съ комунизма, или трѣбва да намѣримъ други нѣкои начини за това? И ние, вмѣсто да изберемъ крутитѣ сръдства, вмѣсто да създадемъ законъ, за да унищожаваме комунизма, така както направиха господата отъ Сговора, ние тогава се спрѣхме именно на идеята за единъ законъ за създаване на комуни. Защото за насъ бѣше ясно, че е невъзможно съ насилие да се изкорени една идея; невъзможно е да накарашъ комуниста да напусне своята идеология. Той си живѣе съ своето убеждение и когато го насилвашъ да се откаже отъ своето убеждение, той, напротивъ, се заинатява и казва: не може да ме насилвате, азъ вѣрвамъ, дайте ми свобода на мисълта, на убеждението. Затуй именно, ние казахме, че насилването не е ефикасниятъ пътъ, не е ефикасниятъ начинъ за справянето съ комунизма. Ако искашъ да биешъ комунизма, трѣбва да го биешъ въ неговата идеология. А какъ ще го биешъ въ неговата идеология? Ще го биешъ не като го унищожишъ като идеология, а като поискашъ отъ него да приложи тая своя идеология въ практическия животъ.

Ние имъ казахме така: г-да, вие, които въ едно село сте, да допуснемъ, 50 стопанства и живѣте съ тая идеология отъ толкова време, вие сте убедени, че най-правилниятъ общественъ животъ е комуналниятъ животъ. Елате, да ви видимъ, да прокарате това и въ практическия животъ, защото тамъ не можемъ да се разберемъ. Вашата идеология е хубава. Да задоволимъ всички, за всички да има блага, за всички да има всичко, отъ какъто се нуждаятъ, по-малко работа, а повече блага, и т. н. — всичко това е хубаво. Но е хубаво като идеология — да седнешъ да го мѣдрувашъ, да седнешъ да го мислишъ, но въ практическия животъ това е абсолютно неприложимо. Защото, знае се, че и братя да бждатъ двама души, когато тѣ израснатъ, когато се оженятъ, когато взематъ да работятъ, единиятъ започва да дърпа на една страна и да казва на

бща си „отдѣли ме“, и вториятъ дърпа на своя страна и той казва на баща си „отдѣли ме“. И често нѣти за една бразда нива тѣ вдигатъ копралитѣ и започватъ да се биятъ. Малкото дете, едва що може да проговори думата „мое“, и то казва за нѣщо, което му е дадено, когато искатъ да му го взематъ отъ ръцетѣ: „Мое е“. Не че има у него съзнание, че е собственикъ, че е стопанинъ на даденъ предметъ, а има единъ инстинктъ, който му диктува да каже: „Това е мое“.

Ами ние имаме случаи въ практическия животъ, било при прилагане закона за трудовата повинность, или по други поводи, когато наши селяни сѣ се събирали за най-полезна работа за самитѣ тѣхъ. Нѣкоя рѣка завлича известно мѣсто — пострадалитѣ селяни трѣбва да се събератъ и да отидатъ да оправятъ рѣката или дола. Обаче, когато се наговорятъ да отидатъ, ако не дойде единъ, тѣ казватъ: „Какъ, той да седи, а нѣкъ азъ да отида да работя за него! Че азъ не съмъ му кюле, азъ не съмъ му чиракъ; да дойде и той, тогава ще отидемъ да работимъ“.

Такава работа не може да успѣе. Ние искахме да направимъ единъ опитъ, да съберемъ нашитѣ селски стопани, които изповѣдватъ комунистическитѣ идеи — нека си ги изповѣдватъ, на всѣки случай, ние сме смѣтали, че тѣхнитѣ убеждения не сѣ по-силни отъ чувствата, които съществуватъ между двама брата — и да имъ кажемъ: елате вие, 50 души, които сте убедени въ правотата на вашата идеология, и заработете заедно, заедно да орете, заедно да копаете, заедно да жънете, всичката работа заедно да вършите. Ние бѣхме сигурни, че не 50, ами петъ души да сѣ, и не единиятъ да нѣма нищо, да нѣма никаква земя, а другиятъ да има 200—300 декара земя, а да иматъ еднакво количество земя, пакъ не ще могатъ да се съгласятъ да работятъ комунално. Това е абсолютно невъзможно. Ние искахме да видятъ нашитѣ селяни тоя примѣръ, за да не се увличатъ въ празнитѣ приказки, че въ Русия всичко вървѣло по медъ и масло, че тамъ не плащали данъци, че репарационни задължения не щѣли да се плащатъ, че съ машини щѣло да се работи, че по нѣколко часа на день щѣло да се работи, че олага имало, че рай било тамъ. Ние искахме нашитѣ селяни да не върватъ туй, ами да познаватъ действителността такава, каквата е.

Комуниститѣ разбраха, че ние ще ги ударимъ въ сърдцето, и тѣ виждаха вече въ земледѣлската властъ, въ земледѣлското правителство единъ сериозенъ свой врагъ

И. Хрелопановъ (д. сг): Тѣ се смѣха на това.

А. Радоловъ (з. в): И когато падна земледѣлското правителство, тѣ казаха: „Падна мракобесническото правителство“. И увѣрявамъ ви, г-да, че ако ние бѣхме оставени на властъ и ако бѣхме прокарали тоя законъ, никакъвъ комунизъмъ, никакви крайности не щѣше да има по селата.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Въ ваше време отворихте складоветѣ и имъ дадохте орѣжие.

А. Радоловъ (з. в): Комунисти можеха да съществуватъ въ градоветѣ между работническото, защото на организирането на работницитѣ ние не сме се противопоставяли. Обаче на нашитѣ хора ние не дадохме орѣжие, та камоли на комуниститѣ. Никога на комуниститѣ не е давано орѣжие отъ насъ.

Но да продължа по-нататъкъ, защото има много да приказвамъ.

И така, ние знаехме, че този начинъ на разправяне съ комунизма е най-добриятъ начинъ, най-доброто сръдство. И днесъ, когато ни обвиняватъ, че сме се комунизирани, ние съ най-голѣмо спокойствие ви заявяваме: никакво комунизирание!

Г. Нешковъ (д. сг): Има, има.

А. Радоловъ (з. в): Ние желаемъ само едно — да ни се даде по-голѣма свобода, да можемъ по всички тия въпроси да се обясняваме свободно съ нашитѣ хора. А тази свобода я нѣмаме.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Болшевишка свобода ли искашъ?

А. Радоловъ (з. в): Защото, г-да, има агенти, които приказватъ и лишатъ за насъ всевъзможни работи. Тия агенти не сѣ само на Москва. Ние имаме сведения, че има и

ваши агенти, които нарочно отиватъ да се втикватъ въ нашитѣ редове и да се дава физиономия, и да се такува земледѣлската организация като болшевишката се, та съ това да могатъ да се оправдаватъ крайнитѣ мѣрки срещу нея. Ние бихме желали въ туй отношение да бѣдемъ пакъ освободени, да бѣдемъ оставени ние да се разправяме съ комунизма. (Възражения отъ сговориститѣ)

Отъ друга страна, ние искаме отъ васъ едно нѣщо: махнете тоя прословутъ законъ за защита на държавата, съ който поставяте комуниститѣ вънъ отъ законитѣ.

К. Куневъ (д. сг): Нищо не ви прѣчи този законъ.

А. Радоловъ (з. в): На г. Калайджиева, на г. Аврамъ Стоянова казвате, че били комунисти. А тѣ ви казватъ: „Не, ние не сме комунисти, ние сме отъ Работническата партия, ние отричаме комунизма“. Ако вие имъ дадете свобода, тѣ ще си покажатъ истинската физиономия. Защото и ние желаемъ, ония, които сѣ действително комунисти, които си оставатъ убедени комунисти, да се проявятъ, не за друго, ами за да можемъ да се боримъ съ тѣхъ тѣй, както нѣкога въ миналото се борихме съ комунизма. Трудно е да се боришъ съ прикрити хора, а лесно е да се боришъ съ открити, откровени хора.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Г. г. Томовъ и Омарчевски ви посочиха радикалния пътъ за чистене, но вие не го възприехте.

А. Радоловъ (з. в): Оставете ни да се разправяме помежду си. Ние ще се разправяме съ сръдствата и по начинитѣ, които сѣ подходящи за нашия организационенъ животъ. Недейте иска отъ тукъ вие да ни заповѣдвате не, ами да ни препорѣчате методи и сръдства. Тия методи и сръдства могатъ да бѣдатъ за васъ удобни, сгодни, но, казвамъ, оставете ни да си служимъ свободно съ нашитѣ методи и сръдства. И тогава ние много по-леко ще се справимъ съ тѣзи агенти. Защото, казвамъ, не може единъ земледѣлецъ да бѣде комунистъ. Само агенти, служещи на една или друга страна, могатъ да се явяватъ тукъ и да търсятъ общность между комунизма и земледѣлската организация. Защото тамъ, кждето частната собственостъ е издигната като култъ и кждето се държи за нея на животъ и на смъртъ, кждето се държи, отъ друга страна, на методитѣ на демократизма, на демокрацията, тамъ се справятъ лесно съ болшевишкитѣ методи, които сѣ методи на насилиято, на революцията, на кървавитѣ разправи.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Това много добре. Но защо въ в. „Земледѣлско знаме“ пишете всѣки день срещу буржоазнитѣ партии?

П. Анастасовъ (с. д): Да ви хвалятъ ли искате?

А. Радоловъ (з. в): Недейте иска да търсите сходство между две организации, които сѣ съвършено противоположна идеология. Азъ бихъ желалъ вие, които ми говорите тукъ за пловдивския конгресъ, които ми говорите за комунизъмъ, да дойдете да послушате представителитѣ на Земледѣлския сѣюзъ въ конгреса, които се изказаха отъ името на окръжитѣ, за да видате какъ тѣ гледатъ на болшевизма, какъ гледатъ на еднофронтството, какъ гледатъ на крайноститѣ. (Рѣкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“) Тѣ не само гледатъ съ отрицание на еднофронтството, на болшевизма, ами смѣтатъ, че не е земледѣлецъ онзи, който може да възприема чужди идеи — еднофронтски или други нѣкакви крайни — че сдружениятъ земледѣлецъ си има свой опредѣленъ пътъ, който е ясно изразенъ въ устава на сѣюза, въ решенията, които се взематъ на конгреситѣ, и че тоя пътъ трѣбва да бѣде следванъ отъ всѣки земледѣлецъ. А тоя пътъ е пътътъ на легалността и на демократизма — и него ние следваме (Пререкание между И. Хрелопановъ и нѣкои земледѣлци — крило „Врабча“)

Т. Христовъ (д. сг): Г. Радоловъ! Вие говорите, че не сте съ единния фронтъ.

А. Радоловъ (з. в): Да.

Т. Христовъ (д. сг): Вие отричате факта, че имате сѣюзъ съ комуниститѣ.

А. Радоловъ (з. в): Не само че отричаме това, но го считаме за най-голѣмата обида, считаме го за клевета, която можете да ни хвърлите.

Т. Христовъ (д. сг): Но вие сте ли противъ предателствата, вършени отъ нѣкои ваши другари, които и сега нѣ конгреса ви сѣ избрани въ вашия управителенъ съветъ? Азъ ще ви цитирамъ отъ единъ вестникъ, който се издава не отъ еднофронтовци, не отъ наши приятели, а отъ ваши приятели, като Александъръ Тодоровъ и Александъръ Панаичевъ. Това е в. „Земя“.

Отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“: Този вестникъ нѣма нищо общо съ насъ.

Т. Христовъ (д. сг): Въ броя отъ 5 ноемврий на този вестникъ азъ срещнахъ едно съобщение, озаглавено „Едно черно предателство“. (Възражения отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“) Имайте малко търпение. Азъ искамъ да стане това достойние на Парламента и тукъ, отъ тая свещена трибуна, да го опровергае, ако не е истина. (Възражения отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“)

А. Радоловъ (з. в): Нека го прочете, за да не губимъ време.

Т. Христовъ (д. сг): (Къмъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“) Гузунитѣ съвѣсти бѣгатъ отъ истината. Чакайте да ви прочетемъ това, тъй както вие четете цитати отъ в. „Миръ“. (Възражения отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“)

А. Радоловъ (з. в): Чакайте! Нека се обяснимъ! Азъ не бѣгамъ отъ обяснения, стига господата (Сочи сговориститѣ) да бждатъ търпеливи да ми дадатъ повече време.

Т. Христовъ (д. сг): Азъ съмъ много доволенъ, че г. Радоловъ иска да се яви като искренъ привърженикъ на истината и да стане тълкувателъ на мислитѣ и чувства, които днесъ вълнуватъ дружбашкия съюзъ, а именно, че дружбашитѣ желаятъ да се отрекатъ отъ старитѣ прийоми, които едно време прилагали, когато бѣха на власт, и да тргнатъ по нови пътища. Азъ бихъ желалъ тукъ, въ Парламента, като тѣхенъ представителъ, вие да поясните какво вѣрно има въ това: (Чете) „Едно черно предателство. Продажбата на Егея. Освенъ основаното презъ 1923 г. „Задгранично представителство на Б. З. Н. съюзъ“ въ Югославия, презъ м. декемврий 1924 г. отъ хората на Оббовъ, К. Тодоровъ, Н. Атанасовъ и др., е било основано „Задгранично представителство“ и въ гр. Солунъ — Гърция. Председателъ на това второ задгранично представителство е билъ бившиятъ българи народенъ представителъ Г. Колевъ, а фактически неговъ ръководителъ — известниятъ Паница. Цѣлта на това представителство е била да организира канали за Паница и хората му въ Петричко, да препраца презъ Солунъ въ Югославия забѣгналитѣ отъ България въ Гърция разбойнически банди, за да бждатъ хвърляни отъ Оббовъ, К. Тодоровъ, Хр. Стояновъ и Н. Атанасовъ върху България. Главната, обаче, задача на това солунско „Задгранично представителство“ е била да посрѣднични за уреждането на въпроса за продажбата на Егея. Тази своя мисия то завършило успѣшно и презъ м. мартъ 1925 г. се е закрило, следъ като между гръцкия пълномощенъ министъръ въ Бѣлградъ, отъ една страна, а отъ друга — Оббовъ, К. Тодоровъ и компания е билъ подписанъ протоколъ, въ който последнитѣ сѣ поели ангажмента, че, като земледѣлски зодичи и утрешни управници на България, тѣ се отказватъ да поддържатъ каквито и да било претенции на България за излазъ на Бѣло море. Срещу това гръцкото правителство имъ е броило сумата петъ милиона драхми, т. е. около десетъ милиона лева, отъ които единъ милионъ драхми е задържалъ за себе си Паница, а останалитѣ четири милиона драхми или осемъ милиона лева сѣ подѣлили помежду си Оббовъ, К. Тодоровъ, Н. Атанасовъ и компания“.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: До кога ще четешъ? — Говорете, г. Радоловъ.

Т. Христовъ (д. сг): Почакайте още малко, сега е най-важното. (Продължава да чете):

„Секретаръ и активенъ деятель на това Солунско задгранично представителство е билъ днешниятъ главенъ организаторъ на Земледѣлския съюзъ — „Врабча“ № 1 и изразителъ на съюзната мисль въ в. „З. Знаме“ — Вергилъ Димовъ, който за два месеца е похарчилъ скромната сума отъ 200.000 драхми или около половинъ милионъ лева“ и пр.

П. Анастасовъ (с. д): Вие говорите като единъ простъ човѣкъ. Това не е истина. Ако следѣхте пресата, щѣхте да прочетете опровержението.

Т. Христовъ (д. сг): Вие недейте става съучастникъ на предателитѣ.

П. Анастасовъ (с. д): Не четешъ пресата.

Т. Христовъ (д. сг): Азъ чета пресата и казвамъ, че Вергилъ Димовъ не е съгласенъ съ тая работа, но това се изнася не отъ насъ, а отъ вашитѣ другари.

А. Радоловъ (з. в): Г. г. народни представители! Чухъ това, което се прочете, челъ съмъ го и азъ по-рано. Както на васъ, така и на мене направи впечатление. Но сега азъ се запитвамъ: кого ще трѣбва да вѣрваме ние и какъ ще трѣбва да вѣрваме? И само одного ли да вѣрваме? Защото вие казвате: това се пише отъ вашитѣ другари. Да приказвамъ за тѣхъ, не желая, но въ всѣки случай тѣ, преди да пишатъ, имаха възможность да излѣзатъ и да кажатъ тия свои данни, още когато работѣха въ самата организация. Тѣ не направили нищо. Излизатъ и сега пишатъ. И азъ съмъ слушалъ тия работи, туй, което вие разправяте. Но едно да Ви кажа: недейте смѣта, че азъ ще дойда да оправдая или да се солидаризирамъ, или да защита такава една личностъ и такава една недостойна кауза. Не. Азъ, както и всѣки истински представителъ на Земледѣлския съюзъ, никога не мога, не само да одобря, ами не мога и да не се възмути отъ подобна дейность, ако тя е действително такава. Азъ лично запитахъ г. Вергилъ Димовъ, защото пише въ вестника...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И другаде пише, не само въ вестника. (Възражения отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“)

А. Радоловъ (з. в): Моля, г-да, оставете ме спокоенъ, азъ да имъ отговоря.

Казвамъ, азъ съмъ питалъ г. Вергилъ Димовъ и той е отричалъ.

Н. Топаловъ (д. сг): Разбира се!

А. Радоловъ (з. в): Той казва така: „Азъ“ — кай — ги дадохъ подъ съдъ и желая да дойдатъ да се явятъ да докажатъ това“. И вѣрно е, че тъй ще каже.

Но можемъ ли ние, които желяемъ да знаемъ самата истина, можете ли и вие, които желяете смѣлото, да направимъ не друго въздействие, ами да се ускори този процесъ, за да можемъ да разберемъ дали е основателно всичко това, което се хвърля като обвинение срещу Вергилъ Димовъ?

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): За Георги Поповъ ние не казахме процеса. Ние ви дадохме примѣръ.

А. Радоловъ (з. в): Чакайте, моля! Ще бжде много глупава тая дипломация, ще бждатъ много глупави тия хора, които ще повѣрватъ, че на единъ Вергилъ Димовъ, който днесъ е 26-годишенъ, а тогава е билъ 24—25 годишенъ, и на единъ Георги Колевъ — мнозина отъ васъ го познаватъ — ще имъ довърватъ да имъ даватъ пари, за да приематъ продажбата на Егея. Изглежда, че и тукъ има нищо, като снѣзи 40 милиона лева, които бѣха дадени на г. Калчо Консуловъ да ги раздава. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ — крило „Врабча“)

Т. Христовъ (д. сг): Само че наши хора не изнасятъ това, а ваши хора.

А. Радоловъ (з. в): Слушайте, ние отъ наши хора сме търпѣли и търпимъ толкова псувни, колкото отъ васъ ние търпимъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. Радоловъ! Извинете за минутка.

А. Радоловъ (з. в): Г. Кожухаровъ дойде преди малко и ми каза: „Ние имаме данни, ние имаме основания“.

Т. Кожухаровъ (д. сг): И азъ ще Ви ги кажа.

А. Радоловъ (з. в): Азъ бихъ благодарилъ, както на г. Кожухарова, така и на всѣки одного отъ васъ, който излѣзе да ни даде тия данни.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ако обичате, ще Ви ги кажа.

А. Радолов (з. в): Кажете ги, ама ще ми се даде повече време за говорене — това е условието — тъй като аз съм още на втората точка от речта си.

Т. Кожухаров (д. сг): Г-да! Известно ви е, че неотдавна, ако се не лъжа, преди законодателните избори, в. в. „Демократически сговор“ започна публикацията на едни документи...

А. Радолов (з. в): Тъй.

Т. Кожухаров (д. сг): ... от задграничното представителство.

А. Радолов (з. в): Така.

Т. Кожухаров (д. сг): Тия документи са на разположение на правителството, то разполага с тях.

А. Радолов (з. в): Да.

Т. Кожухаров (д. сг): Лично аз съм ги прочел всички най-внимателно. Между тази кореспонденция, която е дадена на правителството...

А. Радолов (з. в): От секретаря на Оббов.

Т. Кожухаров (д. сг): ... от секретаря на задграничното представителство в Българска, между тия документи, някои от които се публикуваха, има няколко тома тетрадки, писани лично с ръката на секретаря на задграничното представителство.

А. Радолов (з. в): Радул Милков, нали?

Т. Кожухаров (д. сг): Радул Милков.

А. Радолов (з. в): Ние узнахме тая работа, г-да. Вие публикувахте документите и ние разбрахме от кого са дошли.

Т. Кожухаров (д. сг): За голямо съжаление, в. в. „Демократически сговор“, по понятни причини, не се публикува тогава съдържанието на тези дневници. Обаче, аз съм прочел от кора до кора всичките тия дневници, прочел съм ги много внимателно и навремето сондирах дали може да се печатат. Каза се, че не трябва да се печатат. В тия тетрадки, в няколко страници от тях, в около 10—15 страници, г. Радул Милков описва така наречената „Солунска афера“. Тази „Солунска афера“ се състои в това, че г. Георги Колев, бивш ваш народен представител, който избяга през Чепеларе като емигрант, в съгласие с Паница и, ако се не лъжа, в съдействие с Вергил Димов, е устроил под протекцията на гръцките власти един задграничен комитет, който имал за цел да въоръжава, да екипира и да изпраща чети в България. За да може да реализира тази цел, комитетът е завързал преговори с гръцкото правителство, да им се отпусне някаква субсидия. Г. Георги Колев е влязъл в връзка за същата цел с задграничното представителство в Българска и последното е изпратило — точно не мога да си спомня кои именно — свои представители в Атина, които са влезли в пръв преговори с влиятелни гръци.

Г. Марков (з. в): Кажете имената на пратените в Атина.

Т. Кожухаров (д. сг): Ако не се лъжа, г-да, ако не ме лъже паметта, понеже съм чел тия дневници преди няколко месеци — аз имам възможност да направя справка и ще ви кажа имената — единият от тях беше братът на Оббов...

Нкой от сговористите: Евстати Оббов.

Т. Кожухаров (д. сг): ... Евстати Оббов и другият Коста Тодоров.

Г. Марков (з. в): Евстати Оббов не може да бъде.

Нкой от земледелците: Христо Гетов.

Т. Кожухаров (д. сг): Христо Гетов и Коста Тодоров — за последния съм положителен. Тия хора са били,

които са били в Гърция и на които са съдействали на една влиятелна политическа личност в Гърция — името не желая да съобщавам, има го там, мога да го съобща отделно на г. Маркова — е отпусната от гръцкото правителство сумата пет милиона драхми. Тези пет милиона драхми са били отнесени от Коста Тодорова в Българска, за нуждите на емиграцията. Секретарят на задграничното представителство, обаче, авторът на тия дневници, е констатира подробно, че тия суми не са отишли по своето предназначение, че те са отишли за личните нужди на Оббова, на Коста Тодорова, на Христо Гетова и др. И тогава се започва една голяма разправия между емигрантите, които започват да обвиняват своите водачи в продажничество, че са продали в някаква политическа спогодба интересите на България, за да получат пет милиона драхми; че емигрантите мизерствуват и гладуват, а техните шефове живеят като принцове.

Нкой от сговористите: (Към земледелците) Кажете от тия пари колко влязоха в България?

Т. Кожухаров (д. сг): И авторът на тия дневници описва всички конфликти и спорове в редовете на емиграцията за тия пет милиона драхми, които не са отишли по своето предназначение.

С. Пйчев (з. в): И вие върват това!

Т. Кожухаров (д. сг): Доколкото си спомням, в кореспонденцията има и писма по тая работа, и аз ще се потруда да ги намъря, но аз ви давам честна кавалерска дума, че това, което казвам, е истина. Ако не мога да си спомня фактите точно тъй, както са описани, то се дължи само на това, че аз съм чел тия документи преди 5—6 месеца. В резултат на общото негодувание в емиграцията по повод на тия пет милиона драхми става и прочутата нишка разправия, известна на всички ви, дего стана едно сбиване. Наскором тук беше един гръцки виден журналист, човек в близък контакт с управляващите кръгове, на когото аз казах този факт. Той не го опроверга. И с всичките резерви, които можеше да направи, той каза: „Върно е, около нашето правителство се въртяха Паница и други, но какво са направили не знам“. В всеки случай, той не опроверга тоя факт, а беше неприятно изненадан, че ние го знаем. Аз му казах, че за нас той установен.

Тъй че, г-да, аз съм дълбоко убеден, че тия предатели са извършили един гнусен политически гешефт за сметка на България.

П. Анастасов (с. д): От дневника на Радул Милков ли знаете този факт? Но не знаете ли, че той е запасен офицер и роднина на Александър Цанков? Тръбваше и това да кажете.

Д-ръ Ц. Дяков (д. сг): Той е водил този дневник, когато е бил секретар.

А. Радолов (з. в): Г-да! Да се разберем, оставете ме да се изкажа.

Х. Калфов (д. сг): Ползувам се от случая да припомня на г. Георги Марков, че този куфар с документи, за който говорих в Шумен и за който г. Марков ме попита през миналата сесия при дебатите по отговора на тронното слово, съдържа документа, който изнася г. Тодор Кожухаров. Г. Хрелопанов знае други странички с подобно съдържание.

Г. Марков (з. в): Ние трябва да съжаляваме, че хора на болшинството, които са имали своевременно всичката възможност да го направят достойно, са го крили.

Х. Калфов (д. сг): Ще дойде време, когато ще се изесат и много други странички, които са толкова болни, толкова тежки, че не може българската съвест да ги допусне да излизат на бял свят, документи, от които ще се срамуват всички вие — не вашите водачи от миналото, а от днес, и то хора, които са тук. Бъдете внимателни къде отивате!

П. Минов (з. в): За да не мислим, че това, което казва г. Калфов, е инсинуация, дайте факти.

А. Радолов (з. в): Моля ви се, дайте ми възможност да приказвам. — Аз ще ви отговоря пак с една страничка от нашето минало. Ако не ме лъже паметта, през

лѣтото на 1915 г. г. министър-председателят тогава, Радославовъ, повика въ своя кабинетъ първитѣ хора на опозицията — дѣдо Найчо Цановъ, Драгиевъ, Малиновъ и др. — и имъ прочита едно писмо, въ което се казвало, че нѣкаква си организация се готвѣла да се справи съ Радославовъ. Следъ прочитането на писмото, Радославовъ имъ казалъ: „Азъ ви заявявамъ, че ако бѣде направена и най-малка постѣпка не спрямо мене, а спрямо който и да бѣде отъ моитѣ колеги, най-напредъ ще паднатъ вашитѣ глави“. И това той имъ го казва съ единъ такъвъ сериозенъ тонъ, че тѣ просто се намиратъ въ чудо. Обаче, какво излиза по-нататъкъ? Ние често пѣти обвинявахме покойния нашъ другаръ Александъръ Димитровъ, че билъ отивалъ да обслужва въ нѣкои работи Радославовъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Това писахте въ Вашата брошура.

А. Радоловъ (з. в): Вѣрно е, писалъ съмъ го, не го отричамъ и сега. — Когато той взема това писмо, намира, че то носи сѣция знакъ, който носила машината, съ която пишели въ Обществената безопасностъ. Той имаше нѣкои хора въ Обществената безопасностъ, съ които бѣше въ близки отношения.

Т. Ерменковъ (д. сг): Какъвъ е този знакъ?

А. Радоловъ (з. в): Една буква. — И най-подиръ той отива при Радославова и му казва, че това писмо е писано отъ Харамията, началникътъ на Обществената безопасностъ. И това нѣщо Харамията е призналъ на Радославова, че било една провокация отъ негова страна.

Х. Калфовъ (д. сг): Само че има разлика между този случай и сегашния. Ние имаме атентатъ въ катедралата, не забравяйте.

А. Радоловъ (з. в): Ще дойда и на тоя случай. Добре е, че имате организирана и добра полиция, която прониква навсѣкѣ. Това е добре за всѣка една властъ. И ако земледѣлската властъ въ миналото е страдала, може би е страдала твърде много отъ това, че нѣмаше добре организирана полиция. Узна се, че Радулъ Милковъ, който е билъ секретаръ на Обова, задига цѣлата му архива и я донася тукъ въ Вътрешното министерство, (Смѣхъ) и че документитѣ, които въ послѣдствие излѣзоха, сѣ документи, които сж взети отъ тамъ. Но когато Радулъ Милковъ пише самъ лично — не зная точно, не искамъ да оспорвамъ — гледайте на него съ известна доза на съмнение.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Съпоставете това съ писаното въ в. „Земя“.

А. Радоловъ (з. в): Не само „Земя“ пише, но и на менъ сж говорили нѣкои. Нали е да приказваме истината такава, каквато си е.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Кажете си, кажи си.

А. Радоловъ (з. в): Да, г. министре, азъ предпочитамъ, ако има престѣпления, извършени отъ когото и да било отъ нашата срѣда, да го каже тукъ, за да можемъ ние да се справимъ своевременно. Инакъ само съ слухове, само съ лансиране, че това било тъй, онова иначе, вие не само пакостите на насъ, ами пакостите и на Парламента, и на демократизма.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Радоловъ! Ако азъ изнеса това, което имамъ въ рѣцетѣ си, но което по известни съображения съмъ заставенъ да не изнасямъ, ще бѣде скандалъ не, ами ще трѣбва да се потопятъ въ срамъ не само тѣзи, които сж го вършили, а и ония, които иматъ нещастieto да ги иматъ за свои сънародници. Ако искате факти — погледнете какво се открива по цѣлата наша граница. Знаете го, мълчете.

Х. Калфовъ (д. сг): Г. Георги Марковъ! Вземете си бележка.

А. Радоловъ (з. в): Неотдавна — това ще кажа сега и на г. министър-председателя — на единъ депутатъ отъ болшинството, който казваше на менъ и на още единъ отъ нашата група при пѣтуването ни за Пловдивъ, че прави-

телството имало много данни на рѣка за престѣпления на нѣкои личности, азъ казахъ следното: „Щомъ като имате данни, защо не ги дадете на насъ и ние да видимъ виновността на тия хора, да видимъ тѣхнитѣ престѣпления.“

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. Радоловъ! Извинете, че ще Ви прекъсна. Миналата година Вие не получихте ли едно писмо, написано на пишуща машина, обаче съ саморѣчния подписъ на Недѣлко Атанасовъ, съ което Недѣлко Атанасовъ най-подробно Ви излага цѣлата тази афера около Егея — пазарлъка съ гърцитѣ? Не сте ли получили такава писмо?

А. Радоловъ (з. в): Г. Кожухаровъ! Такова писмо не съмъ получавалъ. Това Ви го заявявамъ подъ честната дума на човѣкъ, който държи на своята дума. На времето не г. Кожухаровъ, ами г. Кемилевъ ми бѣше говорилъ по този въпросъ. И азъ се заинтересувахъ, помолихъ го, писахъ му даже едно писмо, искахъ да ми опредѣли мѣсто да се обяснимъ, защото много се спекулираше отъ известни хора съ това писмо, да видимъ въ какво се състои това писмо. Но той не дойде.

Н. Кемилевъ (д. сг): Говори се за завой въ Земледѣлския съюзъ, за заставането начело на Георги Марковъ. Той не ви ли го обясни? Това писмо нѣма нищо общо съ това, което каза г. Кожухаровъ. Тамъ се говореше за завой въ политиката на Земледѣлския съюзъ и че начело ще застане Георги Марковъ. При Васъ пратихъ хора да Ви предупредятъ, че Земледѣлскиятъ съюзъ се люшка на лѣво, да предупредятъ и хората на г. Томовъ, че вие ще влѣзете въ връзка съ задграничното представителство. Писмото ми е дадено отъ вашъ другаръ, който е билъ куриеръ тукъ на една легация. Доволни ли сте отъ това?

Г. Марковъ (з. в): Азъ за пръвъ пѣтъ чувамъ тия работи. Вие може да ги знаете, азъ лично за пръвъ пѣтъ ги чувамъ.

А. Радоловъ (з. в): Азъ, г-да, искахъ г. Кемилевъ, не само да приказва, ами да се обяснимъ, защото задъ гърба на човѣка може много да се приказва, може много да се пише, но нека видимъ каква е действителността.

Н. Кемилевъ (д. сг): За нещастие на България и на нашия съюзъ, сбѣдна се това, което се пишеше въ това писмо — Земледѣлскиятъ съюзъ отива на лѣво.

А. Радоловъ (з. в): Провокации идатъ отъ всѣка една страна. И въ нашитѣ редове има хора, които търсятъ да създаватъ провокации, като се мжчатъ да унищожатъ тази или онази личность.

Т. Христовъ (д. сг): Ами г. Омарчевски какво иска да каже съ това...

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Т. Христовъ (д. сг): Чакайте, да се обяснимъ. Г. Омарчевски — той е вашъ другаръ — казва така: (Чете) „Въ единъ съюзъ, който се води отъ Муравиевци, Гичевци и пр., ние не можемъ да участвуваме. Тѣ служатъ на адски сили, отъ които черпятъ дързостъ и материална подкрепа. Тѣхната престѣпна дейностъ и тѣхното предателство ние наскоро ще освѣтлимъ съ нови доказателства и документи“. Това е казалъ г. Омарчевски.

А. Радоловъ (з. в): Г. Тома Христовъ! Азъ бихъ желалъ, Вие, който ме апострофирате, да бѣхте апострофирали г. Омарчевски и отъ него да искате отговоръ, защото г. Омарчевски и хората край него, които редактиратъ този вестникъ, бѣха писали много и много неистински работи. Тѣ писаха, че Земледѣлскиятъ съюзъ, „Врабча“ № 1, билъ изключенъ отъ земледѣлския интернационалъ, а впоследствие секретарьтъ на този интернационалъ дойде съ писмо да опровергае това и да каже, че това е една недостойна клевета (Рѣкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ). Ето това е. И само това ли е?

Н. Топаловъ (д. сг): Това не опровергава казаното отъ Омарчевски.

А. Радоловъ (з. в): При този начинъ на борба, който се провежда, ще намѣрите на всѣка крачка подобни инси-

уации, подобни измислици, подобни клоки. За голѣмо съжаление политическиятъ животъ е далъ отпечатъкъ на тия хора, за да пишатъ така въ своя вестникъ.

Но — на въпроса, да не се отклонявамъ.

Азъ казахъ на вашия представителъ тогава, като пътувахме: вмѣсто само да се приказва, ние бихме желали да знаемъ истината. Нѣма да дойде Радоловъ, нѣма да дойде Георги Марковъ, нѣма да дойде Муравиевъ — ние ще ви изпратимъ представители отъ съюза, които ще пазятъ това, което ще имъ кажете, въ тайна, щомъ като разгласяването му е въ вреда на държавата. Ние ще пазимъ тайна, но ние желаемъ да ни кажете каква е виновността на тази или онази личностъ. Защото, знаете, има една народна приказка, която казва: „Нехванатиятъ разбойникъ се представява за по-честенъ отъ най-честния“. Така е и тукъ. Казва се: „Не е вѣрно. Това е лъжа“. Искаме отъ васъ да докажете, а вие се спирате . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Радоловъ! Защо не давате значение на думитъ, които говорите. Преди малко Вие ми казахте, че знаете каква роля е игралъ покойниятъ Александъръ Димитровъ. А толкова време Вие бѣхте неговъ другаръ. Защо говорите така? Всѣка дума си има своето съдържание.

Г. Марковъ (з. в): Георги Поповъ бѣше при васъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Можете да бѣдете сигуренъ, че съ този манталитетъ всѣкѣ можете да отидете, но нѣма да допринесете нищо добро нито за страната, нито за васъ.

Г. Марковъ (з. в): Не давате на оратора да каже дума.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Георги Поповъ си получи своето, щомъ се разбра, че правилъ нѣкакви опити като търговецъ и т. н. А въ случая какво имаме? Той издава брошура, въ която пише противъ Александъръ Димитрова и следъ това той е неговъ другаръ — министъръ. И се обвинява Александъръ Димитровъ отъ него въ какво? Въ най-голѣмото престѣпление, каквото е извършено въ нашата държава.

А. Радоловъ (з. в): Г-да! Ние сме демократична организация. Станахме министри и съставихме кабинетъ не по своя лична воля, а по волята на институтитъ на нашата организация.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ето безчестие!

А. Радоловъ (з. в): И ако азъ бѣхъ министъръ въ кабинета на Стамболийски, станахъ такъвъ съ вота на Върховния съюзенъ съветъ на нашата организация, а не по волята и желанието на Стамболийски.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ти бѣше другаръ на Александъръ Димитровъ, следъ като знаеше всичко, което той е вършилъ. Щомъ е така, оттамъ нататкъ всичко каквото приказвашъ, нѣма значение за оня, който иска да разбира.

А. Радоловъ (з. в): Азъ съмъ билъ въ една демократична организация. Когато азъ съмъ се борилъ срещу Александъръ Димитровъ и срещу други, азъ съмъ казвалъ не само това, което мога да кажа, но и онова, което, като представителъ на организацията, съмъ билъ длъженъ да кажа. Щомъ като конгресътъ не усвои моето становище, какво трѣбва да направя?

Нѣкой отъ сговориститъ: Да излѣзешъ.

А. Радоловъ (з. в): Ще трѣбва да се махна отъ организацията. Но азъ ви питамъ: когато и вие, като организация, имате единъ конгресъ и смѣтнете, че дадена личностъ, заемаща високо положение въ организацията, трѣбва да бѣде вънъ, но не остане вънъ, вие ще напуснете ли партията си? Нѣма да я напуснете.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Такава личностъ отива вънъ, иначе всички се позорятъ.

П. Миновъ (з. в): Ние сме ги турили на мѣстото имъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Турили сме ги и ще ги туряме и ние.

А. Радоловъ (з. в): Оня, който има тоя манталитетъ, това разбираме, да напусне партията си, защото има нѣкоя личностъ въ нея, която я позори, той усвоява принципитъ и идеологията на анархизма. Защото, да кажемъ, че имаме дадена личностъ, Георги Поповъ, или който и да било друга личностъ, обвинена въ престѣпление. Утре съдътъ вземе и оправдае тази личностъ. Какво ще правите? Нѣма ли да ми сочите тая оправдателна присѣда? И не ще ли чакате тая присѣда, за да можете да кажете окончателно своята дума? Но когато съдътъ признае за невиновна тая личностъ, и вие ще признаете тая присѣда, защото тя стои и надъ тая личностъ и надъ васъ. Такъвъ е случаятъ съ Вергилъ Димовъ и съ всички други.

Г-да! Ние бихме желали, вие, които имате данни и документи, да поискате да бѣде по-скоро насрочено това дѣло, да се разнищи всичко туй, да се види има ли виновностъ, трѣбва ли тукъ дадена личностъ да бѣде квалифицирана съ туй име, което ѝ се пада, или не. И тогава само ще можемъ действително да кажемъ, че Вергилъ Димовъ е човѣкътъ, който е продалъ Егея. Но Вергилъ Димовъ е едно 24-годишно момче.

Н. Топаловъ (д. ср): Затуй го направихте подпредседателъ на конгреса.

А. Радоловъ (з. в): По-нататкъ вие знаете кой е Георги Колевъ. Коста Тодоровъ минава въ нашитъ срѣди, ако щете, за мошеникъ; той е единъ човѣкъ, който никога не е билъ сдруженъ земеделецъ, единъ човѣкъ, който ни е допринесълъ само зло, единъ човѣкъ, който нито признаваме, нито можемъ да признаемъ като земеделецъ. И вие идвате да ни говорите за него! Не, г-да, той нито е ангажиралъ, нито може да ангажира Земеделския съюзъ. Христо Гетовъ, братътъ на Оббова, какво представлява за Земеделския съюзъ? Азъ се чудя, г-да, ако действително това е така, какъ тѣзи хитри гърци, тѣзи хора, които се представляватъ за голѣми дипломати, ще отидатъ да даватъ на Георги Колевъ, на Вергилъ Димовъ, на Коста Тодоровъ и на Христо Гетовъ, братъ на Оббова, петъ милиона драхми и да приематъ отъ тѣхъ продажбата на Егея? Това трѣбва да сж полудѣли хора, или инакъ не зная какъ да си обясня всичката тая работа. Защото може ли, г-да, подобно нѣщо — да се продава Егея? Ами че утре може нѣкой да отиде да продава половината България!

Г. г. народни представители! Нека бѣдемъ осторожни, нека бѣдемъ внимателни, нека най-подиръ да видимъ има ли нѣщо истинско тукъ, защото, както ви казахъ, нито азъ, нито другаритъ ми, нито който и да бѣде, ще дойде да толерира една подобна постѣпка, защото и той ще я счете, както вие я считате, за предателска, за недостойна, за долна, за отвратителна постѣпка.

Г. г. народни представители! Азъ съжалявамъ, че вие поискахте да се обясняваме по тѣзи въпроси — и азъ асж искахъ да се обяснимъ, за да бѣдемъ наясно и да не се хвърлятъ по-нататкъ обвинения — защото ми изтече времето за говорене. Но азъ вѣрвамъ, че председателството ще има предъ видъ всичко това и ще ми даде повечко време да приказвамъ.

Говори се тукъ и за емигрантитъ. Г. г. народни представители! Ние отдавна апелираме къмъ васъ да се даде една пълна амнистия.

Нѣкой отъ сговориститъ: За Коста Тодоровъ ли?

А. Радоловъ (з. в): Азъ ви увѣрявамъ, че нито Коста Тодоровъ, нито Оббовъ, нито който и да бѣде, който е вършилъ подобни престѣпления, ще има куража да се върне въ България.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, тъй е! Дали сме амнистия, но мнозина отъ тѣхъ не се връщатъ.

А. Радоловъ (з. в): Има, обаче, хора, които не сж заsegнати отъ амнистията. Като дадете пълна амнистия, всички ще се върнатъ и ще се ликвидира най-после съ този въпросъ. Онзи, който не се върне тогава, значи е престѣпникъ. (Възражения отъ сговориститъ) Говори се, че емигрантитъ готвѣли въстания, че извършвали нападения, че имали въ България ятаци, които ги посрѣщали и имъ услужвали и т. н. За да се ликвидира веднѣжъ завинаги съ този въпросъ, ние ви молимъ, въ името на спокойствието и на омиротворението на страната, да дадете една пълна амнистия. Вѣрвайте, че тогава и вие ще спечелите, и ние ще спечелимъ, но най-много ще спечели България.

Нѣкой отъ сговориститѣ: И Премановъ ли да амнистираме?

А. Радоловъ (з. в): Не е въпросъ нито за Премановъ, нито за Георги Янчевъ, нито за Тумангеловъ. Това сѣ разбойници, и азъ мисля, че тѣ не сѣ предметъ на разискванията, които ние тукъ имаме.

Казахте, че имало рецидивисти. Може да има и нѣкои рецидивисти, но азъ ви увѣрявамъ, че ще се свърши съ този рецидивизъмъ, когато се свършатъ основанията за рецидивизъмъ, когато на тия, които сѣ вънъ отъ България, имъ се даде възможностъ да се върнатъ, и не ще има нишка, която да съединява — ако е вѣрно това, което се лансира — личности отъ вътре съ личности отъ вънъ. Защото, повтарямъ, ако нѣкои останатъ вънъ, то значи тѣ сами да се чувствуватъ гузни, тѣ сами да чувствуватъ, че не могатъ да се върнатъ въ България, защото сѣ извършили престѣпления. Така ще се ликвидира веднѣжъ за винаги съ този въпросъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Има такива, които подпадатъ подъ амнистия, и не се връщатъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): А които се върнаха, станаха разбойници.

А. Радоловъ (з. в): Г. Чернооковъ говори между другото за противоконституционни дѣла, вършени отъ насъ. Той каза, че съществувала нѣкаква наша партийна армия, въпрѣки нашия основенъ законъ. Г. г. народни предствители! Не вѣрвамъ това да се смѣта отъ васъ като фактъ, защото оранжевата гвардия, за която се говори, . . . (Възражения отъ сговориститѣ)

С. Димитровъ (д. сг): Ние сме я видѣли.

А. Радоловъ (з. в): . . . не представляваше това, което г. Чернооковъ искаше да лансира. Ако имаше нѣщо подобно, събитията, които настѣпиха впоследствие, не щѣха да бѣдатъ тия, които ги знаемъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

А. Радоловъ (з. в): Това повече се приказва, повече служи като извинение отъ страна на мнозина и като срѣдство за обвинение срещу Земледѣлския съюзъ и земледѣлското управление.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Срамътъ е това, което говорите.

А. Радоловъ (з. в): Недейте да говорите, че има нѣщо подобно, защото то е една неистина.

С. Димитровъ (д. сг): Райко Даскаловъ нали имаше оранжева армия.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ти имаше болни свине.

А. Радоловъ (з. в): Манифестациитѣ на оранжевата армия не бѣха нищо друго, освенъ едни организационни манифестации. (Възражения отъ сговориститѣ) И вие имате даже по-големи и по-добре организирани подобни организации. Азъ не ща да навлизамъ въ тая областъ, защото смѣтамъ, че именно тукъ вие сте много по-слаби, отколкото смѣтате, че ние, като земледѣлска властъ, сме били слаби. Не искамъ да нагазвамъ въ тая областъ, защото е една доста широка областъ отъ нашия животъ. И мнозина отъ васъ започватъ да се сепватъ и да се питатъ: „Накъде вървимъ ние съ тия организации и съ този начинъ на действие?“

Говорѣше се твърде много за противоконституционни закони, но и вие се убедихте впоследствие, когато се натовари специална комисиия да ги прегледа, че такива закони има много малко. Само единъ законъ, законътъ за отчуждаване на здания, отгѣнихте, а законътъ за трудовата поземелна собственостъ, законътъ за Софийската община и други такива закони си останаха и съществуватъ и до сега. Напр., противъ закона за Софийската община на времето цѣлата опозиция се вдигна и го квалифицираше, като законъ противоконституционенъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защото въ вашия законъ кметътъ се назначаваше. Като се отгѣни това, законътъ стана другъ.

А. Радоловъ (з. в): Не само че кметътъ се назначаваше. Не се позволяваше и районното разпредѣление, но вие го усвоихте, защото намѣрихте, че то се явява като една необходимостъ, за по-лесното администриране на Столицата. И смѣтамъ, че въ туй отношение обвиненията, които се хвърлятъ срещу насъ, сѣ свършено неоснователни.

Говорихте за цепеници. Позволете ми само една дума. Г-да! Вѣрно е, че у насъ, на времето, се говори много за тая прословута цепеница. Но вие, хората на Сговора, отървахте ли се отъ тая цепеница? Не си ли служихте съ нея въ много по-големи размѣри? Не си ли служите и днесъ още съ нея по участѣцитѣ, за да изтезавате хората отъ Земледѣлския съюзъ? (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Т. Христовъ (д. сг): Клинь клинь избива!

Председателствуващъ В. Димчевъ: Извинете, г. Радоловъ.

Г-да! Часътъ е 20. Споредъ както е отбелязано, че е започналъ речъта си г. Радоловъ, има още 6 минути на разположение да говори.

Предстои ни да разрешимъ, първо, да продължимъ ли заседанието, докато свърши ораторътъ и, второ, да се даде ли думата на г. Атанасъ Малиновъ, отъ земледѣлската парламентарна група, който сѣщо поиска сега думата.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Г. Марковъ (з. в): Защо? Дебатитѣ не сѣ прекратени.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отдавна сѣ прекратени.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г-да! Ще се обяснимъ. Най-напредъ ще разрешимъ въпроса да продължимъ ли заседанието, докато свърши ораторътъ речъта си — той има още 6 минути право да говори.

А. Радоловъ (з. в): Азъ смѣтамъ, г. председателю, че имамъ повече време за говорене, защото ме прекѣсна и г. министъръ Славейко Василевъ, па и други г-да. Четохъ ми само вестници половинъ часъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Вие говорите вече почти два часа. Оставатъ Ви още 6 минути.

А. Радоловъ (з. в): Въ 6 минути не мога да завърша. Да не бѣха ме прекѣсвали, да бѣха ме оставили свободно да говоря, въ тия два часа, щѣхъ да свърша речъта си.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ да се продължи заседанието, докато свърши речъта си ораторътъ — още 6 минути — моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Отъ земледѣлцитѣ: Меншество с.

А. Радоловъ (з. в): Нѣмате и кворумъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Продължете речъта си, г. Радоловъ. Вѣрвамъ, че ще можете да свършите скоро съ известенъ малкъ толерансъ отъ страна на председателството.

А. Радоловъ (з. в): Азъ искамъ още половинъ часъ да ми дадете на разположение. Азъ съжалявамъ, че бѣхъ твърде много прекѣсванъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Продължавай речъта си, защо сѣ тия уговорки сега.

А. Радоловъ (з. в): И преждеговорившиятъ, и по-рано г. Никифоровъ, ако ме не лѣже паметътъ, казаха, че презъ време на земледѣлското управление е билъ създаденъ ентусиазъмъ, днесъ, констатира г. Никифоровъ, нѣма ентусиазъмъ. Вѣрно е, че имаше тогава ентусиазъмъ и то бѣше затуй, защото законитѣ, които земледѣлското правителство създаваше, удовлетворяваха нуждитѣ на самото население.

С. Савсвъ (д. сг): Какви ти нужди!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Този ентусиазъмъ да го създамъ и азъ, па здраве му кажи! Но по-добре, че го чѣма

А. Радолов (з. в): Ние създадохме чрез закона за трудовата поземелна собственост поминъкът въ тази страна.

Н. Топалов (д. сг): Защо не кажеш за износните мита върху храните?

А. Радолов (з. в): Съ закона за водните синдикати ние създавахме блага за населението, искахме да засилим оросителното дѣло. Ние създадохме правосѣдни закони, като този за подвижните мирови сѣдилища; ние създадохме фондъ за постройка на елеватори; най-после, ние създадохме и просѣтните закони, съ които целѣхме всѣко българско дете да получи прогимназиално образование. Всичките тия и редица още други закони създаваха не само ентусиазъмъ, ами предизвикваха едно общо одобрение на политиката на Земледѣлския сѣюзъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Създадохте чл. 4, който дава ваше възможност да обирате хората.

А. Радолов (з. в): Съ всички тия закони, обаче, сега Сговоритѣ е почти ликвидиралъ. Законитѣ за трудовата поземелна собственост е погребанъ, защото се посѣга само на меритѣ, а чифликчийските земи се оставятъ, като се смѣта, че съ това се допринася за увеличаване производството въ страната, защото чифликчийскитѣ щѣли по-добре да обработватъ земята и щѣло да има така по-голямъ производство. Но никоя държава, която е вървѣла изъ тоя пътъ, не е прокопсвала. Чифликчийска Русия, Русия на чокитѣ не прокопса; чокойска Ромѣния сѣщо не прокопса.

Ц. Бръшлянов (д. сг): Кѣде въ България има чокои?

А. Радолов (з. в): Ако смѣтате, че и чокойска България може да прокопса, вие се лѣжете твърде горчиво. (Възражения отъ сговориститѣ) Ние създадохме фондъ за постройка на елеватори, обаче вие го унищожихте. И цѣлата му наличност, повече отъ 200 милиона лева, които трѣбваше да послужатъ за постройка на елеватори въ Бургаското и Варненското пристанища, се взе и се даде безвъзвратно на Земледѣлската банка, за да послужи за увеличение на нейния капиталъ, тогава, когато тая сума бѣ вземана отъ печалбитѣ, отъ залѣка, ако щете, на земледѣлца-производителъ, за да може да се допринесе за подобриенето на неговото производство. Вие, които искате да бждете уважавани, които искате народътъ да се ентусиазира, вършите дѣла, които сѣ въ противовѣсъ съ тия желаниа на народа.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ама споредъ вашето разбиране.

А. Радолов (з. в): Сѣщото е и съ ония мѣроприятия, съ които твърде много се хвалятъ нѣкои. Вие смѣтате, че се върши твърде голѣма работа съ мѣроприятията въ областта на земледѣлието. Вие всички се възхищавате отъ зимницата № 16 . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Само вие не се възхищавате.

А. Радолов (з. в): . . . и отъ голѣмитѣ и добри резултати, които сѣ получени отъ нея. Но, г. г. народни представители, недейте бърза. Азъ бѣхъ очуденъ, когато четохъ въ в. „Демократически сговоръ“ статия отъ самия министъръ на земледѣлието, който смѣта, че въ нѣколко години нашето производство ще се измѣни, че пшеницата № 16 ще бжде усвоена отъ цѣлото земледѣлско население и че ние ще увеличимъ нашето производство и нашия износъ на зърнени произведения съ нѣколко милиарда лева. Така може да приказва човѣкъ, който малко се е взиралъ въ нашата реалностъ, въ нашия стопански животъ. Обаче не тѣй лесно се измѣня българинътъ въ своитѣ привички, не тѣй лесно може да се насади една реформа, макаръ и най-добрата да бжде тя, не тѣй скоро едно мѣроприятие, каквото се явява и това, може да бжде разпространено въ 2—3 години.

Н. Кемилев (д. сг): Презъ 1923 г. въ Русенска селска околия имаше 16 редосѣялки, а сега има 518.

А. Радолов (з. в): Г. г. народни представители! Азъ не ще оспорвамъ тѣзи данни, които се дадохъ, защото, върно е, че има получени добри резултати. Но нѣкои отъ нашитѣ другари казаха, когато вашитѣ представители говорѣха

тукъ, че не на всички мѣста, въ Плѣвенския край напр., тази пшеница е дала добри резултати.

Т. Христов (д. сг): Вие сте представители ужъ на земледѣлцитѣ и трѣбва да знаете, че има четири сорта пшеница: № 14, № 16, № 84, № 124, които вирѣятъ при нашитѣ условия.

А. Радолов (з. в): Освенъ това, хлѣбътъ отъ тази пшеница не е добъръ, той изпрѣхва скоро. Нашиятъ земледѣлецъ, за да се съгласи да замѣсти своята досегашна изпитана пшеница съ друга, трѣбва да прави дълги и дълги опити.

Азъ чухъ единъ отъ вашитѣ представители да казва: да ликвидираме съ оралата и да ги замѣстимъ съ плугове. Г. г. народни представители! Така може да приказва само човѣкъ, който не познава нашия стопански животъ.

П. Данчев (д. сг): Нищо общо нѣмате съ земледѣлието.

Н. Кемилев (д. сг): Нека се запише въ дневницитѣ, че г. Радоловъ осѣжда Демократическия сговоръ за това, че носилъ подобрене на земледѣлското население.

А. Радолов (з. в): Не сте вие, които първи изнасите мисълта да се унищожатъ оралата. Още презъ наше време, презъ време на земледѣлския режимъ, се яви представителъ отъ кабинета, който каза: да ликвидираме съ оралата. Обаче, когато се проучи този въпросъ, видѣ се, че това не може да стане, особено за по-планинскитѣ мѣста. Тамъ вие не може да унищожите оралата, защото въ тѣзи мѣста, които сѣ на наклонъ, при пороенъ дъждъ, има опасностъ да бжде завлѣчена почвата и да остане само камъкъ.

Т. Христов (д. сг): Това е отдѣленъ въпросъ.

А. Радолов (з. в): Вашитѣ мѣроприятия, за които вие приказвате и за които вие се хвалите, азъ нѣмамъ време да ги разгледамъ въ тѣхната сѣщностъ . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Не ви изнася.

А. Радолов (з. в): . . . за да видите, че всичките тѣ сѣ отъ такова естество. Вашиятъ представителъ, който говори тукъ, г. Чернооковъ, каза, че когато дойдохте следъ насъ, вие сте били заварили едно забатачено положение. Азъ бихъ желалъ, туй което вие ще оставите като наследство, да бжде тѣй забатачено, както бѣше забатачено презъ време на земледѣлския режимъ. (Рѣжоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Това бихъ желалъ да направите. Обаче вие това не можете да направите, защото вие създадохте такова положение, отъ което самитѣ вие се чудите какъ ще излѣзете. (Рѣжоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Вие се хвалите съ стабилизиранъ левъ, съ стабилизирана валута. Ако имаше днесъ свободна борса, кѣдето да се котира нашиятъ левъ, азъ ви питамъ: това ли щѣше да бжде положението на нашия левъ, 100-тѣ швейцарски франка да струватъ 2.672 български лева? Не щѣше да бжде. Вие, когато видѣхте, че левътъ пада, и пада главоломно, веднага унищожихте борсата и поискате . . .

Министъръ-председател А. Ляпчев: Много разбирашъ!

А. Радолов (з. в): . . . Народната банка да манипулира съ валутата, поискате тя да манипулира съ камбиото.

Н. Кемилев (д. сг): Г. Радолов! Да бждете недобъръ финансистъ, това разбирамъ, но да бждете недобъръ българинъ и да желаете управление на България като вашето — тежко и горко на страната!

А. Радолов (з. в): Г. г. народни представители! Когато вие се хвалите и обвинявате едно бивше правителство, изслушайте истината такава, каквата е; макаръ и горчива, недейте я отрича. Фактътъ е тоя: вие се мѣчите, вие спасявате положението по единъ изкуственъ начинъ, а при насъ то се спасяваше по естественъ начинъ. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчев: Г. Радолов! Свършете.

А. Радолов (з. в): Цитира ви се тукъ, че въ 1922 г. сме имали единъ износъ по-голямъ отъ вноса. По-нататъкъ, следъ тая година вносътъ е билъ твърде много разширенъ и строгостта, която трѣбваше да се пази въ това отно-

шение, не е спазена. И действително вносът през наше време е билъ съ 1½ милиардъ по-долу отъ вноса въ 1924 г., ако не ме лъже паметта. Ако искате да търсите една отъ голѣмитъ причини на кризата, която върлува въ България, гърсете я въ увеличения бюджетъ, който имаме. Бюджетътъ презъ време на земеделското управление бѣше 4½ милиарда, а бюджетътъ презъ вашето управление се качи на 7 милиарда лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А вашиятъ бюджетъ въ 1923 г. колко бѣше?

А. Радоловъ (з. в): 5 милиарда и 300 милиона лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, туй-то! Ха, сега продължавай!

А. Радоловъ (з. в): Да, но какво щѣше да даде Камарата — това е другъ въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А колко го намѣрихте въ 1919 г., когато дойдохте на властъ?

А. Радоловъ (з. в): Позволете, г. министре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какво ще позволявамъ! Говорихъ нелепости.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Изгече Ви времето.

А. Радоловъ (з. в): Не е изтекло.

Председателствуващъ В. Димчевъ: 20 минути говорите повече.

А. Радоловъ (з. в): Никакви 20 минути. Запазете свободата на тази трибуна. Недейте позволява на вашитъ хора да се мѣсятъ и да апосторофиратъ съ разни цитати отъ вестници.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Цитатътъ не е траелъ 20 минути.

А. Радоловъ (з. в): Съгласенъ съмъ съ г. председателствуващия . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Радоловъ! За да става всичко това, виновни сте Вие.

А. Радоловъ (з. в): Защо?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защото говорите глупости — извинете за тази дума — говорите нѣща, които не сж съобразни, и предизвиквате.

А. Радоловъ (з. в): Глупоститъ ги оставямъ за Ваша смѣтка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Квадратни ги говорите.

А. Радоловъ (з. в): Единъ министъръ-председателъ да говори така, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Единъ министъръ-председателъ, който търпи тукъ два часа и половина да слуша . . .

А. Радоловъ (з. в): . . . срамота е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е срамота, защото истината говоря.

А. Радоловъ (з. в): Недостойно е за единъ министъръ-председателъ да говори така.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Недостойно!

А. Радоловъ (з. в): Дайте ми възможность да закрѣгля мисълта си.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Разумни бждете. Въмѣсто два часа, говорите два часа и 20 м. Завършете.

С. Савовъ (д. сг): Стига по бюджета. Кажете нѣщо по тронното слово.

А. Радоловъ (з. в): Позволете ми да закрѣгля моята мисълъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: (Къмъ председателствуващия) Добре, да закрѣгли мисълта си, ако я намѣри нѣкъде.

А. Радоловъ (з. в): Само че, пакъ повтарямъ, бихъ желалъ бюрото да не позволява да бждатъ пресичани особено представителитъ на опозицията.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Вие се съгласихте. Какво е виновно бюрото?

А. Радоловъ (з. в): Съгласихъ се, но при условие.

Н. Топаловъ (д. сг): А, договоръ има подписанъ!

А. Радоловъ (з. в): И така, миналогодишниятъ бюджетъ, който възлиза на 7 милиарда лева, се приключи съ дефицитъ. А отъ това, което пише в „Слово“ въ броя си отъ 14 ноемврий т. г., заключението е, че текущиятъ бюджетъ ще свърши съ дефицитъ 500 милиона. Тази година, въпрѣки това, че се употребиха всички усилия, че се вземаха всички мѣрки да се събиратъ данѣцитъ, въпрѣки това, че се изпратиха бирници-екзекутори да събиратъ недоборитъ, въпрѣки това, че се продаваха на хората чергитъ и нивитъ, приходитъ по редовния бюджетъ достигатъ до 6 и половина милиарда лева. Вие виждате, че нѣма да могатъ да поспѣятъ повече приходи. Това ви подсказва, че податнитъ сили на нашия народъ не сж толкова голѣми, та д може да понесе единъ бюджетъ отъ 7 милиарда и повече лева, ами ще трѣбва бюджетътъ да се намали. И ако правителството чувствува, че при системата, която е усвоило, не ще може да направи това, то трѣбва о време да отстъпи своето мѣсто на други, които биха могли да го сторятъ, защото интереситъ на България трѣбва да бждатъ поставени преди всичко, а следъ това интереситъ на която и да било партия.

Въ вашата външна политика вие сжщо нѣмате резултати. Ето, вие обявихте военно положение въ два окръга затуи, защото единъ сръбски генералъ падна убитъ въ Македония, падна убитъ отъ хора отъ самата Македония, отъ организацията вътре. Съ това нѣма нищо общо нито българското правителство, нито българскиятъ народъ. Това е една крайна мѣрка. Ами утрешния день, при подобна постѣпка, какво би правило правителството на Сговора?

Отъ друга страна вие виждате много добре положението, хала на българщината въ Македония и въ Добруджа. И правителството като-че-ли не може да намѣри достатъчно сили въ себе си, за да защити тая българщина. България е изпълнена съ бѣжанци. Вие получихте единъ заемъ за бѣжанцитъ. Обаче какво се изнесе въ нашата преса, какво се изнесе отъ г. Димо Казасовъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И той толкосъ го е разбралъ.

А. Радоловъ (з. в): Получени сж 102 милиона лева, а сж платени за лихви 136 милиона лева!

Г. г. народни представители! Когато земеделското правителство, което вие често пѣти обичате твърде зле да критикувате, управляваше, то даде на бѣжанцитъ 140 милиона лева въ тѣхна подкрепа. А вие, преди да се сключи заемътъ, имъ дадохте всичко 20 милиона лева. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣцитъ).

Н. Топаловъ (д. сг): Не е вѣрно! Не знаешъ какво приказвашъ.

А. Радоловъ (з. в): И въмѣсто тия 100 и толкова милиона лева да ги давате като лихва за сключения заемъ, вие трѣбваше да ги дадете отъ бюджета на държавата, за издрѣжка, за създаване единъ задоволителенъ животъ на тия бѣжанци.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Свършихте ли, г. Радоловъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Най-тежкото го каза. Стига! Това е съсипия.

П. Миновъ (з. в): Още малко.

Н. Топаловъ (д. сг): Г. председателю! Давате му вече половинъ часъ повече.

Председателстващъ В. Димчевъ: Да направи заключението си.

А. Радоловъ (з. в): Когато презъ земледѣлското управление Гърция и Турция сключиха миръ, и когато се даваше Караагачъ на Турция, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Грозковъ отиде въ Ангора. Разбрахме.

А. Радоловъ (з. в): . . . а споредъ Ньойския договоръ намъ се дава изходъ на Егея, тогава наши съседи се намѣриха да протестирайтъ срещу незачитането на Ньойския договоръ.

Председателстващъ В. Димчевъ (Звъни)

А. Радоловъ (з. в): А днесъ не само че нѣма тая защита, но имате колективни ноти, и сте принудени да обявявате и военно положение.

Г. г. народни представители! Вие, които говорите твърде много и искате надъ всичко да поставите интереситъ на България, поставете ги и въ тоя случай.

Председателстващъ В. Димчевъ: Уважавайте правилника.

А. Радоловъ (з. в): Вие виждате, че въ страната бушува една криза и тая криза вие не можете да я преодолеете. Вие виждате, че положението вънъ е твърде много забъркано и вие сами не можете да излѣзете изъ тая забърканостъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие можете, ние не можемъ! Говорите 2 часа и половина вече!

А. Радоловъ (з. в): Остава ви, въ името на върховнитъ интереси на страната, да отстъпите вашето мѣсто на единъ всенароденъ кабинетъ. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитъ)

Н. Топаловъ (д. сг): На Вергилъ Димовъ и Коста Тодоровъ!

Председателстващъ В. Димчевъ: Дебатитъ по проектоотговора на тронното слово сж прекратени. Идущето заседание ще бѣде въ вторникъ съ сжщия дневенъ редъ. Ще говорятъ г. г. министритъ.

Вдигамъ заседаднието.

(Вдигнато въ 20 ч. 30 м.)

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: **В. ДАСКАЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Христо Баевъ, Вичо Петевъ, Николай Алексиевъ, Иванъ Куртевъ, Василъ Драгановъ, Александъръ Малиновъ, Стойчо Георгиевъ	227	въданията относно терора въ Добруджа (Съобщение)	227
Питане отъ народния представителъ Х. Калайджиевъ къмъ министра на външнитъ работи и на изпо-		Проектоотговоръ на тронното слово	227
		Дневенъ редъ за следущето заседание	249